

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра інформаційної та соціокультурної діяльності

ПЕРЧИШИН Мар'яна Володимирівна

Політика мультикультурності у Європейському просторі

спеціальність: 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
освітньо-професійна програма - Документознавство та інформаційна
діяльність

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ДІД-41
М.В. Перчишин

Науковий керівник:
Д.пол.н., професор М.В. Лазарович

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
« ___ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ Л.І. Біловус

Тернопіль – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	10
1.1. Сутність мультикультурності.....	10
1.2. Мультикультурне інформаційне середовище у глобалізованому світі.....	17
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	26
2.1. Новий інформаційний та комунікаційний порядок у концепції ООН.....	26
2.2. Стратегічні пріоритети нового інформаційного порядку на межі століть..	34
Висновки до розділу 2.....	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	41
3.1. Трансформація міжкультурного співробітництва в інформаційній політиці регіональних інститутів.....	41
3.2. Двостороннє співробітництво як форма реалізації мультикультурного інформаційного простору.....	47
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Актуальність. Основною рисою сучасного світу є культурний плюралізм, який з кожним роком зростає. В світі вже практично не існує націй, які б не зазнали культурного впливу інших націй та культур. Суспільства сьогодні розвиваються в умовах глобальної інтеграції та посилення взаємодії культур, і в таких культурно неоднорідних суспільствах люди живуть у расово, релігійно та етнічно різноманітних спільнотах.

Розбіжність поглядів щодо впливу цих процесів на суспільний розвиток обумовлює необхідність розв'язання мультикультурними і демократичними суспільствами низки завдань, зокрема: збереження і розвиток всіх культурних складових соціуму; підтримка культурного різноманіття як фактора протидії наслідкам глобалізації; вирішення міжкультурних суперечностей шляхом реалізації рівноправного діалогу; консолідація суспільства навколо спільних для усієї нації цінностей. Однією з таких стратегій суспільного розвитку, спрямованих на вирішення зазначених вище проблем, є мультикультуралізм. Його основними принципами є рівноправність будь-яких культурних форм, пріоритет «культурного розмаїття» над етнокультурною гомогенністю та максимальна толерантність у міжкультурних відносинах.

Проте, реалізація цих ключових для мультикультуралізму принципів на практиці, окрім позитивних результатів, несе для багатокультурних суспільств й певні небезпеки. Безперервне змішування й схрещування різноманітних культурних груп часто викликає непорозуміння, випадки дискримінації та насилля всюди, включаючи робочі місця, школи, громади. У багатьох сферах наукової та виробничої діяльності люди відчули на собі гіркий досвід маргіналізації та упередженості через расову чи етнічну приналежність [28].

На сучасному етапі розвитку феномен мультикультурності постає як дискурс, ідеологія і стратегія, що стверджують важливість існування різноманітних культурних форм. Консолідаційні та глобалізаційні процеси

ведуть до ще більшого змішування різних етнічних культур, створюючи, так звану, «світову круговерть». Людям доводиться жити в суспільстві, в якому співіснують різні культури. Існування на грані різних культур, взаємодія з ними вимагає від особистості розуміння, поваги до культурної ідентичності інших людей тощо.

Актуальність даної теми також підтверджується звітами Програми розвитку ООН, у яких відзначається, що майже мільярд осіб у світі, в тій чи іншій формі, зазнавали принижень за етнічними, расовими, релігійними чи іншими ознаками.

Все це зумовлює необхідність комплексного аналізу феномену мультикультурності в контексті перспектив його практичного втілення у суспільній практиці.

Питання мультикультурності досліджувало багато науковців, зокрема, різні аспекти мультикультуралізму досліджували: соціально-філософські аспекти – С.Бенхабіб, Ч.Тейлор, М.Уолцер, У.Кімліка, Р.Сеннета, Ч.Кукатас, А.Янг, Ю.Габермас, Б.Парекх; практичну складову – С.Гантінгтон, Н.Глейзер, Е.Еріксон, Г.Маркузе, Т.Сарацин, Е.Фромм, А.Шлезінгер-молодший та інші. Зокрема, такі українські вчені вивчали проблематику мультикультуралізму: Н.Висоцька, Б.Глотова, С.Сисоєва, Т.Кулікова, І.М'язова (негативні прояви мультикультуралізму), О.Куропятник (проблеми соціальної стабільності полікультурних суспільств), С.Дрожжина (мультикультурність як концептуальна модель сучасного суспільства), О.Калакура, А.Колодій (перспективи практичної реалізації мультикультурності), Н.Якси, М.Попович (джерела мультикультуралізму) та інші.

Варто зазначити, що попри велику кількість публікацій з питань мультикультуралізму, у соціально-гуманітарних науках сьогодні так і не сформувалася єдина позиція стосовно доцільності чи недоцільності запровадження відповідної політики в державах в сучасних умовах.

Метою роботи є аналіз концепції мультикультурності як соціально-культурного утворення сучасного різноманітного суспільства, а також розкриття європейської специфіки її втілення. Мета роботи передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити сутність мультикультурності;
- дослідити мультикультурне інформаційне середовище у глобалізованому світі;
- здійснити комплексне дослідження Нового інформаційного і комунікаційного порядку у концепції ООН;
- проаналізувати стратегічні пріоритети нового інформаційного порядку на межі століть;
- схарактеризувати перспективи розвитку міжкультурного співробітництва в інформаційній політиці регіональних інститутів;
- розкрити особливості двостороннього співробітництва як форми міжкультурного співробітництва в Європі.

Об'єктом дослідження є мультикультурність як соціокультурний феномен.

Предметом є специфіка соціальних практик мультикультурності і міжкультурні взаємодії у сучасному глобалізованому суспільстві.

Методи дослідження зумовлені його метою і завданнями. Основними методами, застосованими в роботі, є теоретичний та описовий, а також методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні соціально-філософського аналізу феномену мультикультурності, а також висвітлено позитивні наслідки впровадження концепції мультикультурності такі як утвердження культурного різноманіття, збереження і розвиток культурних традицій етноменшин тощо. Обґрунтовано і небезпечні аспекти реалізації мультикультурних стратегій, які відображаються у розмиванні національної ідентичності, поширенні нетерпимості до меншин тощо.

Подальшого дослідження потребує мультикультуралізм як суперечливе явище, що містить в своїй основі спірні ідеї, а також як інтеграційна доктрина у соціокультурній політиці.

Практичне значення одержаних результатів полягає у комплексному аналізі фундаментальних засад феномену мультикультурності, його основних аспектів. Матеріали можуть бути використані у подальшій розробці національних стратегій щодо етнокультурної політики та при формуванні моделі етнонаціонального розвитку мультикультурного суспільства. Окремі положення роботи можуть бути використанні при підготовці лекцій і спецкурсів з філософії культури, політичної філософії, етнології, соціології тощо.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Обсяг дипломної роботи становить 66 сторінок, із них основна частина роботи складає 53 сторінок. У списку використаних джерел налічується 87 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Сутність мультикультурності

Соціально-культурні відносини, що сформувалися у більшості країн сучасної Європи внаслідок процесів глобалізації та міграції другої половини ХХ ст., культурна різноманітність суспільств спричинили багатоаспектну політичну реакцію зі сторони урядів, які спробували узгодити інтереси різних частин суспільства, впорядковуючи їх права та усуваючи суперечності, ввели діалог стосовно «мультикультурності».

Мультикультурність як надзвичайне явище сучасного суспільства одержало безліч авторських і національно-орієнтованих характеристик, що призвело до актуалізації соціально-політичного діалогу щодо формування та розвитку теоретичних основ і змістових особливостей цього поняття. Мультикультурність – багатозначне поняття, яке пов'язане з культурним плюралізмом, міграційною та національною політикою, практикою толерантної поведінки, виникненням конфліктних ситуацій між меншинами та ін.

Основними ідеями мультикультурності виступає: позитивне ставлення до расових, етнічних, релігійних угруповань та гендерних і сексуальних меншин, визнання культурної множинності як одного з напрямків збагачення суспільства, збереження власних культурних особливостей, культурна рівність, толерантність, єдність, політична керованість, відмова від шовінізму та ксенофобії [61].

Однак, незважаючи на позитивні сторони мультикультурності, вона несе й певні загрози, зокрема, загрозу національній єдності і громадянській гармонії, посилює міжрасову недовіру і перешкоджає процесу асиміляції, породжує нерівне ставлення і ряд привілеїв для культурних меншин (квоти при прийомі на роботу, у навчанні та ін.), загрожує правам людини тощо [60].

Мультикультурність – це, фактично, заохочування до різноманітного культурного суспільства.

Існує понад десяток дефініцій поняття «мультикультурність». Українська дослідниця Н.Висоцька об'єднала їх у своєрідні блоки навколо головних визначень цього явища:

- демографічно-описове, яке стверджує присутність у суспільстві чи державі етнічно або расово різноманітних сегментів;
- програмно-політичне, яке має на увазі конкретні програми та політичні ініціативи, які покликані реагувати на етнічне розмаїття;
- ідеологічно-нормативне, яке ґрунтується на соціологічних та етико-філософських ідеях стосовно місця людей, які мають певні культурні відмінності у суспільстві;
- соціально-трансформативне, яке скероване на здобуття рівності для усіх груп суспільства, а також на викорінення сексизму, расизму та націоналізму;
- історико-культурне, яке підкреслює важливість вивчення та розуміння якомога більшої кількості культур та взаємодії між ними [9, с.111-112].

Вітчизняна дослідниця С. Дрожжина вважає, що «мультикультуралізм – це стан, процеси, погляди, політика культурно неоднорідного суспільства, які орієнтовані на визнання культурного розмаїття, визнання прав меншин як на суспільному, так і на державному рівні, свободу вираження культурного досвіду, тобто, культурна, політична, ідеологічна та релігійна множинність» [3,с.94]. Заснований він загальнолюдських цінностях, на принципах рівноправного співіснування різних сфер культурного життя, і може стати для суспільства певною об'єднавчою ідеологією [15, с.58].

А. Колодій у своїй статті «Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України» зауважує, що мультикультуралізм – це принцип культурної політики, який визнає і

допомагає громадянам підтримувати, розвивати та захищати, законними способами, свої культурні особливості, а від держави вимагається підтримувати такі заходи громадян [28].

Ще одна українська дослідниця О.Павлова стверджує, що розквіт Європейського Союзу відбувся не через розбудову загальної культурної ідентичності, а завдяки орієнтації на мультикультурність. Адже, і держави, і окремі регіони не демонструють прагнень до об'єднання, єдиної ідентичності чи втрати самобутності [17, с.98].

Термін «мультикультурність» появився в науковому обігу наприкінці 1980-х років, і означав поважне ставлення суспільства до менших, рівний статус різних культур, а також право індивіда на вибір своєї ідентичності та ін.

Також цей термін окреслює філософську теорію, за якою стверджується існування багатьох культур в одному суспільстві, тобто – це природний стан соціального життя. З погляду мультикультурності не є прийнятним намагання закріпити у суспільному житті одну загальну культуру для всіх.

Однією з властивостей мультикультурного суспільства є збереження людиною своєї ідентичності, не зважаючи на впливи інших культур. Наукові дослідження основних складових культури вказують на те, що кожна особистість належить до кількох культур, а члени меншин можуть об'єднатися з суспільством, при цьому зберігаючи власні етнокультурні та інші ознаки.

Мультикультурні погляди в світі сформувалися через рух за громадянські права в 60-х роках різними пригнобленими групами. Мультикультурність виникло як політичне явище наприкінці 1960-х рр., коли політики почали реагувати на різноманіття суспільств, а також прагнули ними керувати. В кожній країні утворилося власне ставлення до мультикультурності як до політичної догми, так і до більш широкого суспільного явища. Тому, мультикультурність в Канаді відрізняється від

мультикультурності в США, в першій вона визнається як офіційний політичний напрям, а в другій – ні. Теж саме стосується трактування мультикультуралізму в цілому в американському і в європейському просторах [71].

Саме поняття «мультикультурний» виникло в наслідок вивчення проблеми расової дискримінації, посилення боротьби за цивільні права тієї частини населення, яка була пригнічена та позбавлена прав, а також як результат розвитку антирасистського руху у США в 50-60-х рр. минулого століття. Таке ставлення до багатокультурного суспільства заохотило до розвитку та підтримки цими групами власної культурної ідентичності, та також підвищило поважне ставлення до їхньої культури [70]. Окрім, США, з часом характеристик мультикультурності почали набувати і європейські держави.

Засновники ідеї мультикультуралізму (І.Берлін, Г.Маркузе та ін.) вважали ідеальним таке суспільство, яке завдяки розвиненому інституту демократії має мирно існуючі різноманітні спільноти, в межах яких індивід вільно користується своїм правом на культурну ідентичність [11, с.170].

Найбільшого поширення мультикультурність як культурологічна ідеологія і політична тактика набула у 70-90-х роках ХХ ст. в таких країнах як США, Канада, Велика Британія, Австралія. В цих країнах зростали пошуки нових видів взаємодії різних етнокультурних спільнот. Перш за все, зниження рівня матеріальної нерівності серед людей різної етнічної та расової приналежності. Проте, не зважаючи на усі старання влади, суспільне напруження в таких полікультурних країнах тільки зростало. В ті часи, розпочалася масова боротьба за право «бути іншим» і акції на підтримку власної самобутності. Для представників різноманітних етнічних груп протиріччя полягало у тому, що для їхнього розквіту в державі потрібно було якнайшвидше приєднатися до іншої культури, з одного боку, а з іншого – для переосмислення їхньої ідентичності, яке пов'язувалося зі збереженням

задовільного психологічного клімату, необхідно було зберегти елементи власної культури [48, с.156].

Концепція мультикультуралізму з часу появи і до сьогодні часто є предметом активної дискусії, причиною глобальних культурних конфліктів. Австралійський політолог Чандрен Кукатас у статті «Теоретичні основи мультикультуралізму» презентує 5 варіантів реакції суспільства на культурну множинність:

- Ізоляція – найбільш очікувана реакція суспільства. Передбачає, що суспільство старатиметься зберегти традиційні норм та привілеї більшості своїх членів та намагатиметься не допустити утворення культурного різноманіття в державі шляхом суворих імміграційних обмежень. Однак, варто враховувати, що в цьому випадку лише таких обмежень буде замало, адже існує безліч інших способів впливу певної культури на те чи інше суспільство.
- Асиміляція – іноземці, які прибувають в певну країну повинні прийняти культуру (цінності, традиції, мову), яку підтримує більшість суспільства і держава загалом, тобто, стосовно них проводять асиміляторську політику. Однак, як і ізоляція цей метод не є дієвим, адже не всі культурні меншини готові змінюватися, відповідно до того, як це вимагає від них держава. До того ж всього, іммігранти не тільки уподібнюються іншим членам спільноти, а й роблять певний вплив на них, змінюючи їхнє життя, цінності та ін.
- «М'який» мультикультуралізм. На думку, Ч. Кукатаса, саме ця реакція є найбільш конструктивною, адже культурна множинність сприймається спокійно, не проводяться заходи щодо інтеграції іноземців в культуру країни, не відбувається політика «ізоляції» іноземців від основної спільноти. Іншими словами, кожному члену суспільства, незалежно чи це корінний

житель чи іммігрант, дається свобода вибору рівня прийняття культури та власної ідентичності.

- «Жорсткий» мультикультуралізм. В даній ситуації культурне різноманіття сприймається не просто як природний стан речей, а як певна сукупність заходів, які повинні забезпечувати меншинам право повноцінно брати участь в житті суспільства та держави загалом, а також заходи, які спрямовані на збереження їхньої ідентичності, цінностей і традицій. Як вважає дослідник, за таких обставин, мультикультурність не повинна існувати поза межами держави, а потрібно закріплювати, стимулювати та сприяти як фінансово, так і через надавання іноземцям особливих прав.
- Апартеїд – культурні меншини мають право на в'їзд у країну, однак стосовно них заборонено використовувати асиміляторську політику. Як зазначає Ч. Кукатас, такий підхід до культурного різноманіття є провальним через природне бажання людей взаємодіяти та контактувати одним з одним. Однак, зберегти такий політичний устрій можна тільки репресивними методами.

Ч. Кукатас у цій же статті описує класичний ліберальний мультикультуралізм як такий, що вважається найбільш толерантним до культурного розмаїття, адже не надає першості та захисту жодній конкретній спільноті чи суспільству. Дослідник вважає, що таке ставлення не перешкоджає підтримувати певні традиції, але й не сприяє конкретним цілям чи звичаям. Фактично, це позбавлена страху і привілеїв мультикультурність [76].

Варто також згадати таких науковців, які досліджували мультикультурні концепції:

- Ч.Тейлор і М.Уолцер – філософським методом доказали необхідність надавання державою особливих прав культурним меншинам і визнання їхньої культурної ідентичності.

- У.Кімліко – розробив теоретичні засади мультикультурної політики, яка спрямована на утворення однакових умов як для більшої частини суспільства, так і для культурної меншості.
- А.Янг аргументував необхідність впровадження спеціальних прав для меншин задля збереження їхньої самосвідомості.
- С.Бенхабіб – розробив концепцію мультикультурності, яка полягає у створенні суспільства, в якому кожен його член має рівні можливості.
- Б.Парекха – обґрунтував теоретичні засади співіснування різних культур в межах одного суспільства.
- Р.Сеннета – розглянув проблеми міжкультурної взаємодії в межах глобалізованого світу.
- К.-О.Апель і Ю.Габермас – розробили ідеї мультикультурного громадянства та принципи організації міжкультурного обміну.

Сьогодні перед націями вже не постає питання: бути мультикультурними чи не бути. Різноманіття культур вже присутнє завдяки поширенню доктрин мультикультуралізму і змінам в політичних та духовних колах Заходу, розповсюдженню в багатьох країнах англійською мови як другої, встановлення нових групових особливостей, збільшення міграційного потоку, а також впливів діаспор. Ці та інші фактори стали відчутними в сучасному світу. Однак, варто наголосити, що наявність різного роду розмаїття (етнокультурного, мовного, релігійного тощо) не є причиною визнавати таке суспільство мультикультурним в цілому. Для цього потрібно не лише наявність описових характеристик мультикультуралізму, а й нормативних. Нормативний аспект полягає у втручанні держави, яка б дбала про права, гідність і добробут усіх громадян незалежно від їхнього походження, мови, віри та ін.

Дослідники, які заперечують або не признають мультикультурність як філософську теорію та не визнають її як фактор єдності суспільства і ознаку демократії, поширюють ідеї про те, що сьогодні жодна із держав не є

мультикультурною в повному розумінні цього слова. Проте, якщо відштовхуватися від їхнього бачення, то й будь-яке суспільство важко назвати демократичним, тобто таким яке б повністю відповідало усім принципам і вимогам демократії. Інакше кажучи, мультикультурність, що об'єднує різноманітні етнокультурні спільноти, демократизує їх в силу того, що мультикультуралізм опирається на загальнолюдські цінності, можна осягати як теоретичну парадигму, до якої прагне поліетнічне, багатомовне та інше суспільство [18, с.114-116]. Тому, можна стверджувати, що в основі мультикультурності закладено принцип визнання та сприймання іншого як такого, що має повноцінне право на рівність та на несхвалення зверхності однієї культури над іншою.

Отже, для того, аби суспільство стало насправді мультикультурним потрібно, щоб кожна соціальна спільнота жила в рівних умовах, незалежно від культури, походження, релігії чи інших чинників. Це означає переосмислення способів взаємодії не лише різних культур, а й мешканців з різних регіонів, представників різноманітних меншин, які можуть відчувати дискримінацію чи упереджене ставлення.

1.2. Мультикультурне інформаційне середовище в глобалізованому світі

Розбіжність поглядів щодо концепції мультикультурності доводить, що на початку ХХ ст. світ був поставлений перед вибором між цінностями культурної різноманітності та прагненням зберегти власну індивідуальність. Відображенням відносин між постмодерними центральними країнами і слабо модернізованими провінціями стали відносини між головними народами і новими «привілейованими меншинами». Інакше кажучи, мультикультурність стала основною ідеєю, яку підтримують імміграційні середовища, які прагнуть, так званої, позитивної дискримінації в усіх сферах життя західного та європейського суспільства. Європа зменшила силу соціально-культурного спротиву, що спричинило зміни у самосприйнятті центральних націй, які почали почувати себе як дискримінована більшість за культурними та етнічними ознаками. Про це почали заявляти німці в Німеччині, англійці в

Англії, українці в Україні та інші. Фактично, така мультикультурна практика призвела до того, що більша частина суспільства сьогодні переживає період етнічної нестабільності.

Британський соціолог Джон Рекс стверджував, що мультикультурність заохочує держави до децентралізації. В Європейському Союзі це є провідною думкою в Франції, Іспанії, Великої Британії, Бельгії та інших країнах.

Європейський простір протягом минулого століття перетворився з однорідно-культурного на мультикультурне суспільство завдяки великим потокам іммігрантів, які, власне, і спричинили ці зміни. Європа завжди була експортером іммігрантів, однак, ситуація почала докорінно змінюватися після Другої світової війни: зруйновний західноєвропейський регіон і його економіка потребували робочої сили, яка б виконувала низькооплачувану, брудну та, й взагалі, будь-яку роботу, яку відмовлялося робити корінне населення. Проте, такий стан в країнах зовсім не означав, що серед населення Західної Європи зростало безробіття. Варто наголосити, що саме завдяки емігрантам, які розуміли, що вони можуть заробити набагато більше коштів в європейському середовищі на низькооплачуваних роботах, ніж у власній країні, і будувалася економіка Європи, а, так звані, титульні нації могли уникнути тяжких і брудних видів діяльності. Проте, мігранти розглядалися лише як тимчасові робочі, які повинні повернутися додому після завершення дії контракту. В 50-60-х роках ХХст. найбільше іммігрантів надходило з Італії, яка відзначалася великим рівнем бідності та безробіттям. Однак, з 60-х років трудових мігрантів з країн Європи, які сьогодні є провідними, замінили мігранти з країн Третього світу [83, с.68].

Більшість країн, такі як Франція, Великобританія збільшували трудові ресурси завдяки колишнім колоніям; Німеччина ж найбільше залучала робочих з Туреччини. Після 70-х років ХХ ст. Європа припиняє використовувати робочу силу ззовні. В той самий час в західноєвропейських країнах починається розробка стратегій стосовно сприяння повернення в країну громадянства іноземним працівникам. В мігрантів були різні погляди

щодо такої ситуації: одні – скористалися можливістю, але більша частина вважала, що в рідній країні у них немає перспектив і тому відмовилися від пропозиції. Однак, це не призвело до зменшення кількості емігрантів, а навпаки – вони почали шукати різні способи як в'їхати та залишитися в багатій європейській країні. Найбільш поширеним способом була нелегальна імміграція. Більшість з них навіть не намагалися знайти роботу, а прагнули жити виключно на соціальну допомогу.

Такий однобокий підхід, що був присутнім в Європі – надавання різних соціальних привілеїв іммігрантам при відсутності врегульованих умов в'їзду громадян інших країн – призвів до того, що до кінця 80-х років минулого століття серед мігрантів спостерігалось багато безробітних, які почали обтяжувати соціальну систему. Тому, у багатьох країнах почали проявлятися негативні настрої проти мігрантів, а місцеві жителі почали проводити активні демонстрації, боячись за власну національну самосвідомість та традиції.

Сьогодні багато науковців та громадських і державних діячів стверджують, що політика мультикультурності зазнала поразки, враховуючи, що у деяких регіонах світу відбувається загострення міжетнічних та міжрасових конфліктів. Однак, не зважаючи на це, ще досі залишається немало прихильників ідеї мультикультуралізму. Вони стверджують, що доволі часто, саме на мультикультурність перекладають всі негативні наслідки в соціальній, економічній та інших сферах, які виникали внаслідок певних неправильних дій влади. Наприклад, О.І.Куропятник вказує на те, що зазнала невдачі не політика мультикультурності, а те, що влада намагалася засобами культури врегулювати інші проблеми [33, с.8]. В. Карлова стверджує, що вся проблема полягає у неправильно розставлених пріоритетах. Насамперед як переконана дослідниця, потрібно було звернути увагу на налагодження зв'язків між різними культурами, які змушені проживати на одній території, а не на підтримку лише меншин, як це робила влада і вся державна політика загалом [22, с.217]. Р.Саква, британський політолог, заявляє, що мультикультурність в західних країнах трапляється і

сьогодні. Адже являє собою глибоку ідею єдності в різноманітті та різноманіття у єдності. Однак, він також говорить, що певні принципи такої політики вже не є актуальними [54, с.43]

Т.Модуд, британсько-пакистанський професор, стверджує, що для розвитку сучасного суспільства необхідна політика мультикультуралізму. Він, на відміну від Ч.Кукатаса, не підтримує класичний лібералізм, адже за ним, все суспільство повинно жити за загальними нормами, не проявляючи власних особливостей, а враховуючи, що сьогодні не існує однорідного суспільства, то такий підхід не є виправданим. Дослідник також вважає, що населення Західної Європи, без політики мультикультуралізму, не об'єднається в єдину множинно-культурну спільноту. Європейський простір завжди підтримував демократичні доктрини такі як свобода, рівність, братерство. Але сьогодні, коли Європа стала ще більш розмаїтою, необхідно в новому плюралістичному середовищі, знову переосмислити ці ідеали. Відмова від політики мультикультурності поставить під сумнів демократичні культурні надбання європейського соціуму [20, с.164-165]. На думку вченого, найкращим рішенням для Європи є запозичення досвіду у Канади, яка прийняла ряд законів, що надають громадянам право та свободи підтримувати власні культурні цінності [85, с.16].

Британсько-індійський теоретик, Б.Парекх також є прихильником мультикультурності, оскільки вважає, що всі люди в світі є носіями певної культури і кожна із цих культур заслуговує на повагу, проте жодна із них не має бути привілейованою за будь-яку ознаку. На переконання вченого, тільки мультикультурне суспільство визнає та цінує розмаїття, поважає право вибору на самовизначення, та підтримує міжкультурні взаємодії, а саме вони є рушійною силою для розвитку суспільства [39, с.48, 51].

«Прихильники мультикультурності стверджують, що як світогляд вона відповідає на такі виклики сучасності: необхідність узгодити мету національної єдності та наявну етнічну, расову, культурну різноманітність населення країн світу в епоху глобалізації; неприйнятність асиміляторських

методів інтеграції; визнання і захист національних меншин; відмова від шовінізму, ксенофобії, расових та інших забобонів і стереотипів» [22, с.215].

Згідно з досвідом деяких країн, поруч із вживанням культурного плюралізму можливо формувати й загальнолюдські цінності. Суспільна інтеграція, створення комфортного культурного середовища і відчуття власної держави для всіх етнічних, культурних та інших груп можливе за використання політики демократичного мультикультуралізму, який враховує інтереси менших, не забуваючи при цьому, про створення єдиної соціальної спільноти [28, с.11].

Поряд з прихильниками мультикультурності є й ті, які критично ставляться до даної політики. Розглянемо детальніше аргументи критиків.

Критики мультикультуралізму вважають, що підтримка такої політики призведе до занепаду, оскільки замість принципу об'єднання в єдину спільноту, суспільство буде складатися з окремих автономних груп, які конкуруватимуть між собою [45, с.60; 36, с.51].

Однією з найбільших проблем впровадження політики мультикультурності є ступінь інтегрованості представників культурних меншин у «титультне» суспільство. Наприклад, «у Європі лише невеликий відсоток громадян-іммігрантів вважають себе інтегрованими в соціум, всього 17% з них отримують вищу освіту, і абсолютна меншість іммігрантів є громадянами держави, яка їх приймає (наприклад, лише третина турків-іммігрантів у Німеччині мають німецьке громадянство)» [67, с.767].

Наступне на що звертають увагу критики – це конфліктність. Посилення міжетнічних та міжрасових конфліктів через прийняття мультикультурності призводить до того, що суспільство стає схожим на окремі громади, кожна з яких має власні етнічні, культурні та інші особливості [26, с.468]. Значною проблемою у цьому питанні є локальне проживання іноземців. Наприклад, завдяки політиці розселення іммігрантів («свої біля себе, чужі – якомога далі»), яку проводив уряд Великобританії, в

цій країні почали з'являтися, на околицях міст, цілі райони, так званого, «гетто» – мігрантів несвітопоходження [8, с.118].

Американський філософ, Браян Беррі критикує мультикультуралізм за ідею надавання державою особливих прав меншинам, замість того, щоб створювати умови для соціального приєднання мігрантів до корінного суспільства і зменшення можливості створення «гетто» [69, с.214].

Ще одним чинник, за який критикують мультикультурність є дискримінація корінного населення та надання особливих привілеїв етнічним меншинам. Доволі часто мігранти зневажливо ставляться, не підтримують або просто ігнорують демократичні цінності суспільства, яке їх приймає. Наприклад, мусульмани, кількість яких в Європейському просторі зростає з кожним днем. Сама ця релігійна спільнота ніколи не інтегрується з іншими культурними групами, хоча і прагне проникнути, в будь-який спосіб, у Європу. Більше того, деякі мігранти з арабських цивілізацій, відкрито зазивають до фізичного насилля, таких, наприклад, як терор чи вбивство [66,с.71,74].

Пошук способів інтеграції іноземців в соціум країни, в якій вони перебувають та найкращого стандарту консолідації – це ті завдання, які сьогодні стоять перед Європейським суспільством. Застосування політики мультикультурності в Європі призвело до загострення соціокультурної ситуації. Багато дослідників мультикультуралізму, такі як П.Нольт, У.Д.Фабіо, Г.Хаймсон, Дж.Ліндлі-Френч, Т.Сарацин та ін., почали виступати проти нього, акцентуючи увагу на руйнівності процесів, які пов'язані з толерантністю, політкоректністю тощо.

Особливо резонансу в Європі, зокрема в Німеччині, ще до свого офіційного виходу, набула книга Тіло Сарацина «Німеччина самоліквідується. Як ми ставимо на карту нашу країну», в якій відкрито говориться про згубні наслідки, аж до стагнації Німеччини, від мусульманських іммігрантів, кількість яких зростає, і які не прагнуть «влитися» в німецьке суспільство. Сарацин критикує соціальну політику

уряду Німеччини, говорячи, що мігранти стануть причиною краху економічної системи, і «тому, щоб запобігти знищенню нації, потрібно перебудувати систему соціального забезпечення» [84]. У своїй праці, Сарацин наголошує на обмеженні в'їзду іммігрантів з країн Близького Сходу. Попри те, що спочатку книгу було розкритиковано, а самого Сарацина звинувачено в ксенофобії, згодом більша частина німців почали підтримувати його погляди на міграційну політику. На думку, політолога К.Леггеві, така бурхлива реакція, з боку європейської спільноти, була викликана страхом перед невідомим майбутнім [80]. Підтримує Сарацина і британський вчений Дж.Ліндлі-Френч, говорячи про велику міграційну катастрофу у Великобританії, яка загрожує розвитку британському суспільству та соціальному інституту.

Згідно зі словами, європейських політичних діячів (А.Меркель, Н.Саркозі, Х.Аснар, М.Ферхаген, Д.Камерон та інших) політика мультикультурності, яка визнає різноманіття етнічних спільнот та їхнє мирне співіснування, зазнала фіаско в багатьох країнах Європи. Канцлер Німеччини заявила, що «мультикультурний підхід, котрий передбачав щасливе життя бік о бік один з другим, повністю провалився...»

Отже, Європа сьогодні все ще залишається найсильнішим гравцем на міжнародній арені та приваблює все більше трудових мігрантів з країн третього світу, що породжує певні труднощі з створенням єдиного культурно-соціального суспільства. Тому держави Європейського Союзу повинні застосовувати та удосконалювати міграційну політику, і відповідно, політику мультикультурності. Однак, варто враховувати, що цей процес є складним через міграційні потоки, які постійно збільшуються. Але, і не забувати, що, фактично, кожна держава сьогодні, навіть без офіційно-політичного курсу, спрямованого підтримувати мультикультуралізм в країні, є багатонаціональною та вже має певні його елементи [38, с.11,14]. Основною ціллю європейських країн все ще залишається узгодження

особистих та суспільних прав, розвиток культури етнічних меншин разом із формуванням загальної культури.

Враховуючи все вище зазначене, можна стверджувати, що сьогодні мультикультуралізм набув глобалізаційного характеру, що призвело до появи таких явищ як культурна асиміляція, інтеграція, адаптація та інше, і відповідно, до зростання мультикультурних груп. Початок ХХІст. ознаменувався конфліктами стосовно прийняття єдиних законодавчих норм щодо прав і свобод етнічних меншин. В цьому контексті мультикультурність стала ідеологією – «єдність у різноманітності».

Висновки до розділу 1

Термін «мультикультурний» вживають на позначення факту розмаїття суспільства, яка є соціально стабільним та таким, у якому гармонійно розвиваються різні культурні меншини. Як політична доктрина може призвести до загострення конфліктів між різними культурними спільнотами. Як суспільний феномен він є об'єктивною дійсністю більшості держав світу. Проте, як соціально-культурна ідеологія – оцінюється неоднозначно.

Критики ідеї мультикультуралізму наголошують, що надання особливих прав культурним меншинам призводить до того, що більшість починають негативно ставитися до меншості, таким чином, породжуючи різні протести, демонстрації, акції тощо. Як наслідок, політика толерантності перетворюється на політику «байдужості», адже підтримуючи групи, які не прагнуть розвиватися (не отримують освіти, відмовляються від медицини і ін.) не можливо побудувати сильне суспільство, яке б дотримувалося законодавства та поважало кожного свого члена.

Сьогодні багато науковців та громадських і державних діячів стверджують, що політика мультикультурності зазнала поразки, враховуючи, що у деяких регіонах світу відбувається загострення міжетнічних та міжрасових конфліктів. Однак, не зважаючи на це, ще досі залишається немало прихильників ідеї мультикультуралізму, які стверджують, що доволі

часто, саме на мультикультурність перекладають всі негативні наслідки в соціальній, економічній та інших сферах.

Прихильники мультикультуралізму говорять про те, що меншини не повинні інтегруватися у панівну культуру, а мають мати право зберігати власну ідентичність. Стосовно мігрантів, то вони стверджують, що політика мультикультурності сприяє їхній інтеграції в суспільство, пропонуючи кращі умови.

На думку дослідників, ідеологія мультикультурності здатна об'єднати європейські країни на основі рівності та взаємоповаги. Проте, для цього потрібна правильно продумана стратегія, аби не допустити неконтрольовану міграцію з країн третього світу як це було раніше – у післявоєнні часи і 2010-х роках. У книзі, відомій на весь світ, «Німеччина самоліквідується» Т.Сарацина якраз і говориться про те, що мігранти з країн Близького Сходу, можуть стати причиною краху економічної системи якщо не прийняти певні обмеження щодо них.

РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

2.1. Новий інформаційний та комунікаційний порядок у концепції ООН

В сучасному світі обсяг інформації постійно зростає, а глобалізація змушує людей взаємодіяти та комунікувати один з одним. Таким чином, комунікація є одним із чинників появи нових інформаційно-комунікаційних процесів, а також займає чинне місце в розвитку суспільства. Однак, наслідки глобальної комунікації трактуються неоднозначно: з одного боку, вони сприяють демократизації та створюють нові можливості, з іншого – інформаційно-бідні країни ще більше відстають в розвитку. Відомий політичний діяч Шон МакБрайд, ще у далекому 1980 році акцентував увагу на тому, що демократія на міжнародному, державному, локальному та індивідуальному рівнях можлива лише за умови, що кожен має право на комунікацію.

Потреба у моделі нового міжнародного інформаційного порядку постала з глобалізації ЗМІ. Проблема розвитку інформаційно-комунікаційного суспільства приділяє увагу ООН, зокрема її підрозділ ЮНЕСКО. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури розглядає глобалізація як складний процес змін всіх сфер життя суспільства, і усвідомлюючи ці зміни проводять різні дослідження, аби узгодити стратегію і політику в інтересах розвитку всього людства, при цьому зберігаючи повагу до національної ідентичності. Стратегії ЮНЕСКО передбачають дослідження ринків інформаційних продуктів та послуг, поширення знань з метою досягнення сталого розвитку, створення урядових електронних мереж для ефективного управління тощо [6]. ЮНЕСКО пов'язує концепцію інформаційного розвитку людства з економічним зростанням, з існуванням глобальної спільноти, демократією, правами і свободами людини, соціально-культурними проблемами та ін. Основним чинником розвитку вважаються рівні можливості у всьому і забезпечення права участі у міжнародній

політиці, поширення знань у суспільстві, стабільність соціальних інститутів тощо.

Новий світовий інформаційно-комунікаційний порядок (New World Information and Communication Order (NWICO або NWIO – Новий світовий інформаційний порядок) – це термін введений наприкінці 1970-х на початку 1980-х років щодо ЗМІ. Стратегія NWICO передбачала подолання світової економічної нерівності [19]. Формування концепції Нового світового інформаційного порядку пов'язують з двома іншими концепціями, які спрямовані на розвиток держави в цілому – це «Право на розвиток» та «Новий міжнародний економічний порядок».

НСІКП з'явився через висловлювання країнами третього світу про рівномірний розподіл світових ресурсів, збереження культурної ідентичності та створення економічного порядку. Інтеграція нових країн до глобальної системи комунікації відбувалася на фоні нерівних потоків інформації. Власне, новий світовий інформаційний порядок був спрямований на подолання залежності країн, що розвиваються від розвинених країн Заходу.

Розглянемо детальніше передумови виникнення та основні етапи становлення Нового світового інформаційно-комунікаційного порядку.

Окреслимо два напрями виникнення ідеї нового світового порядку. Перший, представником якого виступав Рух неприєднання та, так званий, «соціалістичний табір», був політичним. Другий, який представляли наукові школи, це інтелектуальний напрям у вивчення масової комунікації. Ці два напрями, до кінця 70-х початку 80-х років минулого століття, існували паралельно, маючи не багато спільного. Комплексний погляд на світ, позитивістський підхід до дійсності, рівність та об'єктивне бачення журналістики – те, що підтримували обидві течії. Отже, НСІКП розглядається як ідея, що формувалася досить довго в різних колах.

Найбільшого розквіту ця концепція досягла у другій половині 70-х початку 80-х років ХХ століття. Саме у цей період були сформовані основні міжнародно-правові акти та відбулися певні зміни в міжнародному

інформаційному правопорядку. Варто підкреслити і той факт, що на думку прихильників НСІКП саме термін «світовий» повністю відображав важливість міжнародного обміну інформацією, адже означав відмову від державних кордонів при передачі інформації, в той час як «міжнародні» концепції передбачали розвиток міждержавних відносин, які б ґрунтувалися на принципах міжнародного права. Також у цей період, на противагу інформаційному, було представлено Новий міжнародний комунікаційний порядок як такий, що на основі вільної транскордонної передачі здійснює міжнародний обмін інформацією.

Основною метою концепції НСІП постала трансформація міжнародних відносин в сфері використання ЗМІ та комунікацій, щоб гарантувати рівність та пропорційність потоків інформації у міжнародних відносинах. Власне, у правово-міжнародному аспекті ця доктрина передбачала створення, між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, положення, яке б забезпечувало виконання принципів і норм міжнародного права [73].

Основні етапи становлення НСІКП:

1. *Рух неприєднання* – міжнародне об'єднання країн світу, що визнають основним принципом своєї зовнішньої політики неприєднання до воєнних союзів великих держав [79]. Позиція країн, що входили до Руху, а також країн, що розвиваються, надавала перевагу принципам змін міжнародних інформаційних відносин, посиляючись на систему нерівноправних економічних та політичних відносин між державами. Оскільки до Руху неприєднання входили країни з різноманітними ідеологічними поглядами, то їхнє ставлення до НСІКП стосувалося різних питань, зокрема, передачі нових технологій, усунення економічного розриву між інформаційно-багатими та інформаційно-бідними країнами, а також відсталості ЗМК в країнах Азії, Африки та Латинської Америки, підтримка визначеного курсу лідерів світу таких як США.

2. *1969 рік.* В березні 1969 році в Тунісі відбувся симпозиум з інформації, яку проводив Рух неприєднання. На ньому робився акцент на нерівності та дискримінації за інформаційними ознаками, а також вперше пролунав заклик до ЮНЕСКО стосовно створення нового інформаційного порядку. Це було перше використання терміну НІП, який пізніше Рух затвердив на зустрічі країн неприєднання у 1976 в Коломбо.
3. *1973 рік.* Четверта конференція глав держав та урядів країн, що не приєдналися проходила в Алжирі у 1973 році, і на ній НСІКП вперше став предметом масового обговорення. На конференції обговорювалися питання стосовно незалежності національних культур і впровадження нового міжнародного порядку в інформаційній сфері. Країни, які взяли участь в конференції були занепокоєні впливом Заходу, який стосувався не лише політичної чи економічної частини, а й соціально-культурної сфери життя. Саме цим вони пояснювали необхідність захистити сферу масових комунікацій.
4. *1975 рік.* В Белграді у 1975 році відбулася підготовча зустріч, на якій аналізували питання порядку денного Симпозиуму з питань інформації, що мав відбутися в березні 1976 році. У цьому ж році проходила П'ята конференція міністрів закордонних справ в Лімі, внаслідок якої було прийнято постанову «Співпраця у сфері поширення інформації та ЗМІ», а також на симпозиумі з питань інформації, що проходив в Тунісі, було затверджено «Емансипацію ЗМІ в країнах, що не приєдналися», що передбачала перелік пропозицій щодо вивчення потенціалу ЗМІ і утворення регіональних центрів для обміну досвідом та інформацією, та сформульовано практичні поради для переходу до НСІКП [80].
5. *1976 рік.* Наслідком конференції в Делі у 1976 році було ухвалення таких документів як «Декларація міністрів інформації країн, що не приєдналися» та «Резолюцію про план дій для розвитку співпраці у

сфері інформації та обміну масовою інформацією»[86]. А в Коломбо у тому ж році, на зустрічі вищого рівня була затверджена «Політична декларація», в якій НСІКП визнавався важливим та таким, який потребує опрацювання.

НСІКП передбачав реформи, які стосувалися всіх форм інформаційно-комунікаційних технологій та таких видів інформації як політична, економічна, технічна і соціальна, а також мав на меті об'єднати зусилля у сфері ЗМІ і ЗМК, зокрема, в країнах третього світу.

6. *1978 рік.* На Генеральній конференції ЮНЕСКО в 1978 році було прийнято Декларацію основних принципів щодо ролі мас-медіа у зміцненні миру та міжнародного взаєморозуміння, підтримки та поширенні прав людини і запобіганню расизму, апартеїду і протидії війні. Домовленість була досягнута завдяки взаємним діям: розвинені країни допомагають країнам, що розвиваються, а ті відмовляються від певних вимог. Однак, конфліктів не вдалося уникнути. Виникнули вони навколо поправок до принципів вільного потоку інформації, які відстоювали як гарантію свободи комерційної преси Західні держави. Але, зрештою, дана доктрина була змінена та передбачала збалансоване поширення інформації та її вільний потік.
7. *1980 рік.* Концепція НСІКП була реалізована у 1980 році в першому глобальному дослідженні міжнародної комісії з проблем комунікації, яку очолив ірландський політик Шон МакБрайд – «Багато голосів, один світ». Впродовж обговорення доповіді було зроблено такі висновки: комунікація виступає основою міжнародних відносин, компромісом і сприяє взаєморозумінню між народами, між культурами повинен бути встановлений постійний діалог, відмова від національного егоїзму та монополізму, надання можливостей новим державам інтегруватися в світові процеси та переосмислити свою роль в глобальному суспільному розвитку, а також акцентовано увагу на

відповідальності політиків за прийняття рішень. Також у цей період наголос робився на необхідності демократизації міжнародних відносин.

Комісія МакБрайда мала на меті переконати міжнародне співтовариство у необхідності змін в галузі історичної, політичної, соціально-економічної та культурної комунікації. Проблеми, представлені в доповіді, відображали нерівність міжнародного обміну інформацією, їхній вплив на політичну, правову, фінансово-економічну й технологічну сфери, та узгодженість думок щодо розв'язання цих питань представниками Руху неприєднання, країн Заходу та «соціалістичного табору». Отже, політичні проблеми концепції стосувалися: невідповідністю між інформаційними потоками розвинених країн і тих країн, що розвиваються; нерівність в галузі ЗМК; монополії західних країн в інформаційному просторі країн, що розвиваються; неправдивого поширення інформації в політичному вимірі; політика «інформаційного імперіалізму»; нехтування реальними потребами національних меншин [46, с.44-46].

У «Доповіді МакБрайда» (назва, яку використовують у більшості міжнародних документів) було порушено такі питання:

- Зміцнення незалежності, покращення комунікаційних можливостей та перешкоди на шляху до розвитку.
- Соціальні завдання та наслідки НСІКП: можливості та небезпеки технологічних викликів, покращення доступу до інформації, зміцнення культурної самобутності.
- Єдність та професійні стандарти: відповідальність і захист журналістів, достовірне висвітлення новин.
- Демократизація процесів комунікації: підтримання різноманітності, захист прав людини, доступ населення до процесу обміну інформацією.
- Стимулювання міжнародної співпраці: подолання економічних суперечностей, сприяння партнерству тощо.
- Надання фінансів менш розвиненим країнам.

Принципи, на яких мав базуватися Новий інформаційний і комунікаційний порядок:

- ліквідація нерівностей, негативних наслідків діяльності монополій, внутрішніх та зовнішніх перешкод, що перешкоджають вільному потоку інформації;
- різноманітність джерел і каналів інформації;
- свобода преси та інформації, журналістів і професіоналів в комунікаційних медіа, а також свобода, яка поєднується із відповідальністю;
- допомога країнам, що розвиваються у досягненні мети розвиненими державами;
- повага до культурного розмаїття і до права кожної держави повідомляти світу про свої інтереси, соціокультурні запити, право на участь у міжнародному обміні інформацією, який базується на рівності і справедливості, повага до прав етнічних груп мати доступ до інформаційних джерел тощо;
- надання можливостей державам, що розвиваються покращувати свою інфраструктуру, створюючи інформаційно-комунікаційні медіа, які відповідали б реальним потребам.

Шон МакБрайд був впевнений, що НСІКП буде елементом історичного розвитку. За його словами, «особливості процесу можуть постійно змінюватися, але цілі залишатимуться постійними – більше справедливості, більше рівності, більше інформаційного обміну, більше переваг для всього людства, менше залежності, менше втручань в інформаційні послання [79].

8. *1991-1994 рр. МакБрайдівські круглі столи з комунікації.* Перший відбувся в Стамбулі 21 червня 1991 року. Учасники круглого столу обговорили тенденції в сфері комунікації, які несуть потенційні загрози для світу, зокрема, монополія глобальних конгломератів, послаблення ролі міжнародних організацій, перебування під американськими воєнними силами транснаціональних медіа. Як констатувалося в

стамбульській доповіді, ці напрями у міжнародній комунікації не збігаються з демократичними засадами, і наголошувалося, що важливо розвивати культуру діалогу і переговорів, впроваджувати принципи демократії та мирного співіснування країн на основі рівності, незалежності та взаємовигоди.

1994 рік МакБрайдівський круглий стіл проходив в Дубліні і цього разу позиціонував себе як неурядова організація. Попри всі зміни, які відбулися сучасному світі, основні положення НСІКП не втратили своєї важливості і сьогодні. Країни третього світу, на відміну від минулого, мають свої регіональні центри. Це підтверджує ґрунтовність концептуальної моделі, яка була вироблена понад 30 років тому.

Концепція НСІКП знайшла свій розвиток у Міжнародній програмі розвитку комунікації, трьох програмах «Комунікація на службі людства», а також у «Міжнародних принципах професійної етики журналістів», які закликали підтримувати НСІКП, яка мала на меті глобалізувати і демократизувати національну і міжнародну сферу інформації та комунікації.

Позитивними аспектами концепції були: розгляд питань про використання в міжнародних відносинах різних видів інформації, розробка міжнародно-правового регулювання у сфері збирання і поширення інформації, також міжнародно-правове регулювання в області комунікацій (розробка, передача і обмін технологіями), врегулювання технічної сторони передачі інформації (розподіл радіочастот), фінансові питання за використання інформації, розробка положень щодо прав людини на комунікацію та ін.

Концепція НСІКП була піддана критиці, зокрема з боку розвинених держав, які розкритикували не лише концептуальні підходи, а й дії міжнародних інституцій, які мали відношення до реалізації НСІП. Основною причиною були ідеологічні протиріччя, що виникли при розробці концепції.

«Доповідь МакБрайда» розкритикувала коаліція під егідою США, куди входили приватні медіа-групи. Вони звинуватили ЮНЕСКО у підтримці

медіа, які контролюються урядом і у спробах ліквідувати свободу преси. Американський уряд неодноразово засуджував позицію ЮНЕСКО, називаючи доповідь Ш.МакБрайда міфом. Однак, не можна погодитися зі звинуваченнями Заходу, оскільки ЮНЕСКО дотримувався позиції об'єктивності та різноманітності думок у своїх документах. У 1984 році США офіційно вийшли з організації, а через рік і Велика Британія, яка була її союзником (сьогодні обидві країни мають спостерігачів у ЮНЕСКО).

Вихід найбільших країн з ЮНЕСКО призвело до фінансових проблем в організації, що зумовило відсування питання НСІКП на задній план. Варто зазначити, що в повному обсязі правові положення концепції не були реалізовані. Як зазначає фінський вчений Каарле Норденстренг: «термінологія і риторика змінюються, однак сутність проблеми залишається незмінна, а лише доповнюється новими елементами технологічного і соціального характеру» [12]. Сам же ж термін НСІКП вийшов із загального вжитку. Після активного обговорювання на міжнародному рівні принципів побудови демократичного суспільства в контексті НСІКП, дані засади зникають із порядку денного.

2.2. Стратегічні пріоритети нового інформаційного порядку на межі століть

ЮНЕСКО, в умовах глобалізації, визначив такі головні пріоритетні напрями для розвитку:

1. етичні аспекти інформаційно-комунікаційного співтовариства;
2. етичні аспекти науки і технологій;
3. етичні аспекти навколишнього середовища;
4. етичні аспекти діалогу між різними культурами;
5. постійна освіта для усіх впродовж всього життя.

Стратегії ЮНЕСКО стосовно інформаційного суспільства визначені у різних документах, таких як «ЮНЕСКО і інформаційне суспільство для всіх», «Загальна програма з інформації» (1996 р.), «На шляху до

комунікаційного та інформаційного суспільства для всіх» (з 1999 р., кожні два роки оновлюється) та інших [40].

Суттєвим внеском у концепції та програми становлення нового інформаційного порядку стали напрацювання світового саміту «Великої сімки» у 2000 році в Окінаві, світового саміту у 2003 році в Женеві, конференції ЮНЕСКО в Майнці та Парижі у 2003 році, саміту ЮНІДО у Будапешті в 2003 році, саміту становлення інформаційного суспільства в Тунісі у 2005 році.

Глобалізація світової спільноти – це економічний, фінансовий, науково-технічний, а також культурний процес, нові інформаційно-комунікаційні технології, які з'єднують світ гнучкою мережею. ЮНЕСКО, як зазначалося раніше, вважає глобалізаційні процеси такими, які впливають на економіку, життя людей, змінюють звичне уявлення про управління і світ загалом, і тільки усвідомлюючи ці глобальні тенденції можна домогтися поваги до наявних різноманітних суспільств.

Зміни у міжнародних відносинах, що відбувалися на межі 80-90-х рр. обумовили в рамках ЮНЕСКО визначити основні пріоритети у глобальній політиці, зокрема, це гуманітарне співробітництво, захист прав і свобод людини, охорона довкілля, відкритий діалог і безконфліктне розглядання проблем у сфері інформації.

У 1994 році в Буенос-Айресі проходила зустріч Міжнародного Телекомунікаційного Союзу, де розвинені країни і країни, що розвиваються прийняли 5 фундаментальних принципів, на яких повинна будуватися глобальна інформаційна мережа: відкритий доступ, єдине обслуговування, гнучке регулювання, здорова конкуренція та приватні інвестиції. У 1995 році вони були підтверджені країнами «великої сімки» в Брюсселі на зустрічі міністрів зв'язку. Брюссельська конференція також акцентувала на необхідності зменшення розриву між розвиненими країнами і тими, які розвиваються [46, с.105-107].

У 1994 році в Неаполі відбувся ще один саміт, на якому країни-лідери наголосили на необхідності розроблення міжнародних проєктів інформаційної спільноти та глобальної інформаційної інфраструктури, перевагами яких будуть: відновлення почуття співтовариства, високий рівень соціокультурної інтеграції та органічна інтеграція країн, що розвиваються у світовий простір, розвиток демократичних цінностей, створення робочих місць, висока економічна ефективність, баланс між країнами економічному прогресі, гнучке законодавство у сфері інформатизації, рівні можливості для усіх громадян та ін.

У липні 2000 року в Окінаві проходив саміт «великої сімки», на якому було прийнято Хартію глобального інформаційного суспільства, яка визначала основні принципи політики формування і розвитку такого суспільства:

- подолання цифрового розриву;
- використання можливостей ІТ;
- сприяння загальній участі (скорочення бідності, покращення освіти, охорони здоров'я та глобальної електронної торгівлі);
- подальший розвиток у інформаційній сфері.

Для виконання поставлених завдань вживатимуться конкретні заходи у таких пріоритетних сферах:

- зміцнення людського ресурсу;
- стимулювання глобальної е-торгівлі;
- покращення доступу, зв'язку та зменшення вартості на нього;
- формування нормативного, політичного і мережевого забезпечення [87].

У 2003 році була прийнята Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті». У цій декларації були прописані цілі розвитку, а саме: забезпечення загальної початкової освіти для всіх; боротьба з голодом, захворюваннями; рівність чоловіків і жінок; захист екологічного середовища; міжнародне партнерство

для забезпечення мирного, справедливого і успішного світу. Також було встановлено основні принципи інформаційного суспільства: застосування, для розвитку, органами державного урядування ІКТ; інформаційно-комунікаційна інфраструктура; доступність інформації та знань; збільшення довіри та безпеки при використанні ІКТ; примноження потенціалу; культурна і мовна різноманітність; свобода ЗМІ; міжнародне співробітництво тощо [25].

Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах обговорюються як інтегровані комунікативні технології, які спрямовані на міжнародну взаємодію і на реалізацію політичних, соціокультурних, економічних проєктів шляхом створення тривалих зв'язків між урядами, дипломатичними установами та політичними лідерами. Сьогодні стратегічна комунікація вважається ефективним інструментом зовнішньої політики та національної безпеки, а також потужним засобом для просування національних інтересів на світовій арені.

Більшість країн світу є мультикультурними, що породжує низку проблем, пов'язаних із плюралізмом і культурною різноманітністю суспільств. Глобалізаційні процеси, які призначені для консолідації та уніфікації світової спільноти, зіштовхуються з опором локальних груп, які під тиском Заходу ще більше стараються зберегти власну культурну ідентичність. Тому, під впливом цих тенденцій, відбувається посилення міграції, що призводить до формування в країнах Північної Америки та Західної Європи, спільнот, які відрізняються за етнічними, релігійними, культурними, мовними та іншими ознаками.

Проблема згладжування «гострих кутів розмаїття» є надзвичайно актуальною в останні десятиліття через низку трагічних подій, зокрема, теракти в Норвегії (22 липня 2011 р.), в Парижі (13-14 листопада 2015 р.), в Кельні (31 грудня 2015 – 1 грудня 2016 рр.), в Брюсселі (22 березня 2016 р.) та інших містах [5]. З огляду на ці події, мультикультуралізм був і є найбільш поширеною та обговорюваною темою сьогодні. Сама концепція була запозичена з Канади і США, де досить успішно функціонує, однак, у країнах

Європи ця ідеологія ще досі обговорюється і немає чіткої реалізації через різні позиції – одні вважають, що мультикультурність повинна існувати, а критики вважають її непотрібною. Тому, дискусії щодо рівності продовжуються і сьогодні.

Говорити про мультикультуралізм у європейському просторі науковці почали у 80-90-х роках минулого століття. Як зазначалося вище, дискусії стосовно цієї ідеології переросли у низку підходів, які можна охарактеризувати двома протилежними догмами – відстоювання ідеалів мультикультурності або ж ствердження, що ці ідеали не можливо втілити в реальність. Яскравим прикладом останньої є праці Т.Сарацина («Німеччина самоліквідується») і Н.Сеннельса («Святий гнів: Серед кримінальних мусульман»), які говорять про неможливість людей арабського походження, зокрема, мусульман об'єднатися з іншими культурами [84]. Попри неодноразове ствердження європейськими політиками, що політика мультикультурності провалилася, є ті, хто не згідні з такою думкою. Одні вважають, що мультикультуралізм уже відійшов, а інші говорять про часткове відходження, тобто «старий варіант» трансформується у іншу форму культурної взаємодії. Все це свідчить про те, що питання чи є політика мультикультурності рішенням чи все-таки проблемою, продовжує досліджуватися.

Зважаючи на ці відмінності основними пріоритетами в мультикультурній практиці є:

- публічне визнання – підтримка діяльності організацій етнічних меншин, залучення їх до спільної діяльності з іншими публічними організаціями;
- стратегії та практики освіти – пошуки відповідей на чутливі для етнічних та релігійних меншин питання (наприклад, форма одягу у навчальних закладах), відображення у навчальному плані культури етнічних та релігійних меншин, підтримка вивчення

- мов меншин, викладання цими мовами, розвиток шкіл етнічних меншин (у тому числі релігійних);
- доступ до державних фондів – інформація надається також мовами меншин, тобто багатьма мовами світу (наприклад, інформація щодо охорони здоров'я);
 - у сфері релігії дозвіл на діяльність та підтримка релігійних організацій;
 - присутність меншин у медіа просторі – відсутність дискримінації, право на свої медіа;
 - культурні виключення у правовому полі (наприклад, народи країн арабського світу можуть одержати право носити тюрбан замість шолома під час водіння мотоциклу), визнання інших священних книг окрім Біблії, захист від дискримінації за будь-якими ознаками;
 - визначення типу територій, що потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки (надання фінансової та інших видів допомоги)
 - рівний доступ до інформації шляхом зменшення цифрового розриву між бідними та багатими етнічними спільнотами тощо [66].

Висновки до розділу 2

Глобалізаційні процеси, які почали відбуватися і у сфері ЗМІ призвели до трансформації моделі міжнародного інформаційного порядку. ООН, зокрема підрозділ ЮНЕСКО займаються питаннями розвитку інформаційно-комунікаційного суспільства.

Поняття «новий світовий інформаційний і комунікаційний порядок» було введено спочатку в політичний обіг, а згодом – в наукових дослідженнях стосовно міжнародних інформаційно-комунікаційних технологій. Концепція нового світового інформаційного і комунікаційного порядку була реалізована у 1980 році в першому глобальному дослідженні

комісії з питань комунікації, під керівництвом Шона МакБрайда – «Багато голосів, один світ».

Для країн, які підтримали реалізацію НСІКП це означало розробку і провадження національної інформаційної політики; забезпечення активної участі країн, що розвиваються в діяльності міжнародних інформаційно-комунікаційних систем; співробітництво на міжнародній арені; створення національних інформаційних агентств; технологічна підтримка відсталих країн з боку розвинених; рівність у використанні засобі глобальної комунікації, а також справедливий і вільний обмін інформацією; захист прав і свобод у інформаційній сфері; сприяння незалежності інформації шляхом об'єктивного висвітлення подій; генерування збалансованих потоків інформації, які засновані на повазі тощо.

Попри те, що багато країн підтримали концепцію НСІКП, були й ті, що критикували сам підхід, стверджуючи, що це може призвести до заагажованості ЗМІ і знищення демократії. Тому, після активного обговорення на міжнародному рівні принципів побудови демократичного суспільства, НСІКП зникає із порядку денного. Однак, зміни, які почали відбуватися у той період обумовили в рамках ЮНЕСКО визначити основні цілі, зокрема, це гуманітарне співробітництво, захист прав і свобод, охорона довкілля, відкритий діалог, безконфліктність у розгляді питань у сфері інформації, подолання цифрового розриву між розвиненими країнами і такими, що розвиваються, сприяння загальній участі (скорочення бідності, покращення освіти, охорони здоров'я, глобальної електронної торгівлі), зміцнення людського ресурсу, свобода ЗМІ та ін.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

3.1. Трансформація міжкультурного співробітництва в інформаційній політиці регіональних інститутів

Розробка загальноєвропейської стратегії міжкультурного співробітництва є надзвичайно важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики держав та міжурядових інституцій, оскільки вона визначає загальні цілі, напрями і пріоритети діяльності в цій сфері для регіонального та національного співробітництва в європейському регіоні. Так, на регіональному та субрегіональному рівнях європейська політика міжкультурного співробітництва здійснюється в рамках спеціальних програм і проєктів. Суб'єктами політики міжкультурного співробітництва на субрегіональному рівні виступають альянси держав та міжурядових організацій: зокрема, Центральна Європейська Ініціатива (ЦЄІ), яка покликана встановити інтегровану структуру діалогу, координації та співробітництва між її країнами-членами (Австрія, Албанія, Болгарія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Італія, Македонія, Молдова, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Сербія та Чорногорія) у політичній, економічній та культурній сферах з метою створення атмосфери взаємного розуміння задля розробки, обговорення, дослідження і реалізації національних проєктів і транснаціональних програм; альянс «Ars Baltica», що об'єднує для організації регіонального багатостороннього культурного співробітництва країни Балтійського регіону (Данію, Естонію, Німеччину, Фінляндію, Латвію, Норвегію, Польщу, Росію та Швецію); Форум «Nordic Baltic 8» («Скандинавсько-Балтійський 5+3»), що об'єднує на рівні прем'єр-міністрів 5 скандинавських та 3 балтійські держави і скликається щороку для обговорення проблем міжнародної політики та безпеки, практичного співробітництва між скандинавськими і балтійськими країнами, а також різних аспектів політики у галузі культури, освіти, екології, соціального забезпечення, інформації та комунікації; Вишеградська

Група (The Visegrad Group), яка об'єднує Чехію, Словаччину, Польщу та Угорщину для реалізації культурних проєктів (на рівні 40% бюджету Організації); Чотиристороння Ініціатива (The Quadrilaterale Initiative), яка об'єднує Словенію, Угорщину, Італію та Хорватію, головним політичним пріоритетом діяльності визначила інтеграцію країн Центральної та Східної Європи до ЄС та НАТО в контексті міжнародного культурного співробітництва; Середземноморський Форум («The Mediterranean Forum»), до якого входять Алжир, Марокко, Франція, Іспанія, Італія, Єгипет, Португалія, Туреччина, Греція та Мальта, головною метою діяльності визначив забезпечення толерантного діалогу між різними культурами, збереження культурної спадщини країн Середземномор'я у рамках програми «Співробітництво заради захисту, збереження, відновлення та популяризації класичних пам'яток елліністичної та римської доби»; «Türksoyl2» – ініціатива Азербайджану, Казахстану, Киргизії, Узбекистану, Туреччини і Туркменії, яка метою співробітництва передбачає дослідження, захист та розвиток соціокультурної ідентичності тюркомовного населення; Адриатично-Іонійська Ініціатива (Adriatic-Ionian Initiative) – 2000, яка включає Італію, Хорватію, Боснію і Герцеговину, Албанію, Грецію, Сербію та Чорногорію, бере участь у програмах діяльності ЄС з різних аспектів розвитку та безпеки регіону; Балканська культурна мережа, яка об'єднує неурядові та урядові організації Албанії, Болгарії, Греції, Македонії, Румунії, Туреччини, Сербії та Чорногорії для вирішення проблеми балканського міжкультурного співробітництва; Міжнародна організація франкофонії, яка сприяє політиці міжкультурного співробітництва, зокрема, з проблем збереження франкофонного культурного розмаїття, розвитку аудіовізуального сектору, видавничої справи і телерадіомовлення; Ініціатива культурного співробітництва в Євро-Арктичному регіоні Баренцового моря, головними принципами співробітництва якої є підтримка специфіки та відмінностей регіону, співпраця з регіональними, національними і місцевими властями для

реалізації політики міжкультурного співробітництва таких країн як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Росія (регіони Мурманська, Архангельська та Карелії) [50].

Аналіз європейської політики міжкультурного співробітництва в умовах подальшого розширення Європи зумовлює необхідність вироблення спільної стратегії задля захисту прав етнічних та релігійних меншин європейських країн, створення механізмів реалізації політики культурного розмаїття і збереження культурної спадщини народів Європи.

Такою спільною стратегією стала ідеологія єдиної європейської громадянськості, формування головних засад політики міжкультурного співробітництва в європейському регіоні, створення ефективних механізмів політичної практики європейського міжкультурного співробітництва.

Україна як держава-засновниця ООН протягом 1954-2016 рр. реалізує гуманітарну політику, профільні програми і проекти міжнародної організації, серед яких – заохочення діалогу культур і цивілізацій, розробка політики міжкультурного співробітництва та збереження самобутності цивілізацій, сприяння розвитку всесвітньої культурної спадщини. Україна ініціювала здійснення багатьох міжнародних програм (підтримка багатокультурності слов'янського світу; пропаганда серед молоді ідеалів миру; створення євро-арабської робочої групи «Діалог між цивілізаціями»), підписала низку конвенцій ЮНЕСКО у сфері культури, зокрема, Гаазьку конвенцію про захист культурної спадщини у випадку збройного конфлікту (1954 р.) та Перший Гаазький протокол (1954 р.), Конвенцію про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввезення, вивезення і передачі права власності на культурні цінності (1970 р.), а також Конвенцію про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.), Загальну декларацію ЮНЕСКО про культурне різноманіття (2002 р.), Хартію про збереження цифрової спадщини (2003 р.), Конвенцію ЮНЕСКО про збереження нематеріальної спадщини (2003 р.), Конвенцію про охорону нематеріальної

культурної спадщини (2003 р.), Конвенцію про охорону та розвиток різноманіття форм культурного самовираження (2005 р.).

Нові напрями міжнародного співробітництва ЮНЕСКО-Україна обумовлюються проголошенням незалежності України, суверенним статусом держави, реформуванням Національної комісії України у справах ЮНЕСКО як координаційного центру міжнародних програм Організації, зокрема, з питань гуманітарного та культурного співробітництва. Україна у своїй діяльності виходить з концепції актуальності міжнародної співпраці в сфері культурної політики. За ініціативою України на 27 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1993 р.) було підтримано проєкт «На шляху до культури миру та толерантності», в якому ідея міжкультурного діалогу цивілізацій і безконфліктності майбутнього людства була визнана як фактор гармонізації глобальних, регіональних та національних інтересів, нових форм міжнародного співробітництва; на 31 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (2001 р.) Україна виступила з пропозицією про зміцнення миру і стабільності у глобальному світі, про глобальну відповідальність розвинутих країн за долю цивілізації; на 33 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (2005 р.) було затверджено концепцію політики міжкультурного співробітництва у XXI ст. Міжнародні аспекти політики міжкультурного співробітництва України впливають з Четвертої Великої Програми ЮНЕСКО «Культура» (2006-2007 рр.), концепції культурної політики Україні до 2020 р., зокрема, за напрямком – розвиток міжнародного співробітництва. Основні напрями міжнародних відносин зафіксовані у Меморандумі про співпрацю між урядом України та ЮНЕСКО 1994 року, де підкреслено: «Україна підтримує ініціативи ЮНЕСКО, спрямовані на вирішення складних проблем сучасного світу, формування культури миру, створення гуманітарних основ співробітництва». Таким чином, членство України в ЮНЕСКО є важливим елементом використання міжнародного досвіду та ресурсів в національних інтересах, міжнародне співробітництво в рамках ЮНЕСКО надає Україні можливість використати інтелектуальний

потенціал Організації в інтересах сталого розвитку та реформування політики міжкультурного співробітництва держави. Генеральний директор ЮНЕСКО К.Мацуура зазначив, що «Україна завжди належала до авторитетних членів Організації завдяки високому розвитку в державі науки, культури, освіти та інформаційно-комунікаційних технологій» [16].

Україна як постійний член Ради Європи з 1995 р. впроваджує у доктринах зовнішньої і внутрішньої політики європейські стандарти міжкультурного співробітництва, підтримує рішення Організації на європейських міністерських конференціях, зокрема, з питань культурної різноманітності в сучасному світі. Так, у 2002-2003 рр. Міністерство закордонних справ України, Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності, Міністерство культури і мистецтв України та незалежний Інформаційно-аналітичний центр «Демократія через культуру» долучилися до культурних програм Ради Європи, зокрема, в рамках проекту Ради Європи «Створення культурного капіталу».

Політичний досвід Ради Європи у сфері міжкультурного співробітництва було проаналізовано на міжнародних семінарах, участь у яких взяли, зокрема, експерти та фахівці з Великої Британії, Нідерландів, Канади, Росії, Болгарії, Хорватії, Азербайджану, Бельгії та представники 15 пілотних міст і районів України. Українські досягнення пілотних учасників були також обговорені на Третій загальних зборах Організаційного комітету з питань культури Ради Європи (CDCULT) у Страсбурзі 11-13 жовтня 2003 р. і підтвержені на 7-ій міністерській конференції «Інтеграція та багатоманітність: нові рамки європейської політики щодо медіа та комунікацій», яка відбулася після політичних трансформацій в Україні 10 - 11 березня 2005 р. Україна підтримала Політичну декларацію, резолюцію № 2 «Культурна різноманітність та плюралізм медіа у період глобалізації» та План дій, в яких підкреслюється, що Рада Європи, враховуючи процес розширення Європейського Союзу, – єдина організація пан'європейського рівня, яка працює над людським та демократичним вимірами комунікації,

відіграє основоположну роль в утвердженні взаєморозуміння між представниками різних культур та релігій як в європейських суспільствах, так і між Європою та іншими регіонами. В документах наголошується на необхідності визнати, захищати та сприяти культурній різноманітності як загальній спадщині людства для реалізації фундаментальних прав і свобод, зазначених в Європейській Конвенції з прав людини, заохочувати культурну та лінгвістичну різноманітність в інтересах міжкультурного діалогу, підтримувати роботу, яку здійснює ЮНЕСКО, для прийняття міжнародної конвенції щодо захисту різноманітності культурного змісту та поширення толерантності і культурного плюралізму [28].

Для зовнішньої і внутрішньої політики України важливого значення набула проблема забезпечення міжкультурного співробітництва в контексті захисту національних інтересів держави. Серед заходів, що сприятимуть реалізації спрямованої культурної дипломатії України, – розвиток наукових досліджень політики міжкультурного співробітництва за допомогою сучасних методів політичного аналізу, які дозволяють з'ясувати глибинні, приховані мотиви та зміст культурної дипломатії розвинутих країн світу, визначити тактику і стратегію здійснення політики міжкультурного співробітництва України як одного з дієвих інструментів політичного впливу у міжнародних відносинах. Політика міжкультурного співробітництва України на глобальному та регіональному рівнях в рамках міжурядових організацій свідчить про трансформацію політичних інститутів і політичної культури держави і суспільства, відповідає викликам сучасної доби та інтеграційним процесам у Європі. Реалізація культурної політики міжкультурного співробітництва України має сформувати систему принципів, що відповідають світовим і європейським засадам сучасної культурної політики, враховуючи особливості української ситуації, зважаючи на те, що культурна політика формує імідж України у світі і є однією з ключових форм присутності країни у світовій спільноті.

3.2. Двостороннє співробітництво як форма реалізації міжкультурного інформаційного простору

Двостороннє співробітництво між державами-членами ЄС виявилось найбільш ефективною формою міжкультурного співробітництва в Європі, головними учасниками якого виступають представники національних органів влади (урядові департаменти та агенції, які працюють за принципом «витягнутої руки»), національні культурні заклади (національні культурні інститути, які здійснюють просування національної культури і мови за межами своєї держави, культурні організації) та представники громадського сектору європейських держав. Такий рівень співробітництва передбачає підписання дво- або багатосторонніх угод про культурне співробітництво між урядами держав-учасниць, реалізацію спеціальних середньо- та довгострокових проєктів («Культурна Платформи – Центральна Європа», СІСЕВ, «Нові молоді європейці», «Європа та іслам», «Європа міграцій», «Відкриті вікна в Європу», «Європа, моя Європа», «Наша Європа» тощо) і організацію спеціальних культурних подій. Аналіз політики двостороннього міжкультурного співробітництва в рамках ЄС дає можливість визначити найбільш активні національні культурні інститути, центри та ради західно-, центрально- і південно-східних європейських держав, скандинавських країн Європи та країн Балтії, зокрема, Альянс Франсез, Інститут Гете, Британська Рада, Мальтійська Рада тощо [4].

Міжкультурне співробітництво, як і будь-яке інше, – це сталий чинник міжнародних відносин. Тому для країн Європи в контексті консолідаційних процесів, забезпечення культурної ідентичності та самобутності європейських націй, питання міжкультурної політики є надзвичайно важливим. Сучасне європейське суспільство поставило перед собою низку завдань, зокрема: розробку програм і стратегій міжкультурного співробітництва в умовах глобалізації та інформатизації суспільства, знаходження балансу між політикою загальноєвропейської ідентичності та принципів культурного плюралізму, долання культурно-мовних бар'єрів,

водночас захищаючи європейський культурно-мовний простір, забезпечення прав і свобод національних меншин тощо [41].

Політика двостороннього міжкультурного співробітництва в Європейському просторі відображається у трьох традиційних моделях, кожна із яких зображає національно-політичні особливості Німеччини, Франції та Великої Британії.

Перша модель відтворює зовнішню політику Федеративної Республіки Німеччини, яка проявляється у двох формах: у повному контролі державою міжнародної культурної діяльності та на принципах дистанціювання від влади. Друга – французька – характеризується прямим державним контролем у сфері культурної дипломатії. Британська модель ґрунтується на принципах опосередкованого контролю: міжкультурне співробітництво фінансується урядом, а адміністративна і координуюча функції делеговані неурядовим інститутам [64].

Розглянемо детальніше особливості кожної з цих моделей.

Німецька модель міжкультурного співробітництва почала формуватися, коли перед урядом країни постало питання розвіяти негативні асоціації та ототожнення німців з фашизмом, голокостом, геноцидом, нетерпимістю до чужого та ін. Тому німецька міжнародна культурна дипломатія спрямована на формування позитивного образу країни.

Прихід до влади канцлера В.Брандта змінив напрями німецької дипломатії та визначив нові пріоритети, зробивши культуру третім важливим елементом зовнішньої політики. Налагодження міжкультурного співробітництва та діалогу, посилення культурно-освітніх обмінів – це основні цілі зовнішньої культурної діяльності Німеччини. Кінець 70-х років минулого століття ознаменувався для Німеччини важливим кроком: уряд оголосив культуру однією з головних складових зовнішньополітичної стратегії країни, яка допоможе інтегруватися німцям в Європейський культурний простір. Також важливості набуло і питання культурної присутності ФРН в країнах «третього світу» [30].

З 2001 року діє програма німецького федерального уряду – «Європейсько-ісламський культурний діалог», який спрямований на налагодження діалогу між двома культурними спільнотами, покращення розуміння ісламських релігійних і культурних цінностей, а також формування позитивного образу Європи в ісламських країнах та ін. [4].

Принципи зовнішньої культурної діяльності генерує Міністерство закордонних справ ФРН (Das Auswärtige Amt), яке долучається до переговорів стосовно двосторонніх культурних угоди і міжнародного культурного співробітництва. Реалізація культурної політики покладається і на приватні установи, які отримують фінансування від держави, в різних сферах міжкультурного співробітництва. Найвідомішою такою організацією є Інститут імені Гете, головною метою якого є встановлення міжкультурного співробітництва через просування інтересів Німеччини за кордоном за допомогою різних культурно-освітніх програм, а також формування мультикультурного європейського суспільства. Інститут реалізовує такі аспекти зовнішньої політики як встановлення та підтримка політично-економічних зв'язків з країнами Азії та Африки через співробітництво з діаспорою в Німеччині, розширення своєї культурної присутності в тих державах, з яких надходить найбільша кількість мігрантів [41].

Серед інших, не менш важливих організацій можна назвати такі: Deutsche Akademische Austausch dienst (DAAD), Alexander von Humboldt-Stiftung (AvH), Inter Nationes (IN) та Institut for Auslandsbeziehungen (IfA), які беруть активну участь у зовнішній культурній діяльності Німеччини: ведуть міжнародний культурно-інформаційний обмін, обмін студентами, міжкультурні діалоги з іншими країнами, відповідають за міжнародні наукові програми тощо [33].

Французька модель. Франція – країна, яка на міжнародній арені позиціонує себе як індустріально та технічно розвинена держава з передовою політикою, яка забезпечує культурну самобутність і різноманіття етнічних груп [34]. Активна зовнішня політика є способом інтеграції французів,

зміцнення міжнародних зв'язків з іншими країнами, а також засобом створення позитивного образу Франції у світі. Французька Республіка започаткувала культурну дипломатію як один з елементів політики міжкультурного співробітництва, яка й передбачала втілення владою просвітницької політики, щоб посилити свій політичний вплив і поширити національну культуру та французьку мову в країнах, які перебували під протекторатом Франції [41].

Французька модель міжкультурного співробітництва надає пріоритетну роль державі в реалізації політики мультикультурності. Здійснення політики культурного плюралізму належить до компетенції Міністерства закордонних справ, зокрема, Головного управління з питань міжнародного співробітництва і розвитку. Отже, головною метою французької культурної дипломатії є: поширення французької культури і мови, зміцнення позицій в інших державах, постійна присутність в політико-культурному просторі, здійснення культурно-освітніх обмінів, а також організація культурних заходів, розробка стратегій, які популяризують ідеології Франкофонії: підтримка багатомовності, сприяння культурному розвитку, поширення культурних послуг, оновлення культурно-освітніх закладів тощо [30].

Політика Міністерства культури і комунікацій та Міністерства освіти, перш за все, спрямована на поширення принципів Франкофонії у країнах, де франкофонна спільнота на державному рівні є визнаною (Бельгія, Нідерланди, Швейцарія та ін.). В результаті вплив Франції збільшується через зовнішньополітичні програми, які формують культурний простір і нові напрями співробітництва.

Головним механізмом культурної дипломатії є французькі культурні центри, які й реалізують політику міжкультурного співробітництва на практиці. Загалом таких центрів є 176 у країнах перебування, в тому числі 4 створено в рамках двосторонніх угод про співробітництво [21]. Варто сказати, що діяльність центрів у країнах, з якими Францію пов'язують старі

колоніальні зв'язки, є значно ефективнішою у порівнянні з тими країнами, де діють ідеї Франкофонії.

Сприяють поширенню політико-культурних інтересів Франції і приватні фонди такі як: Alliance Francaise, l'Association francaise d'action artistique, La Maison des cultures du monde, l'Association pour la diffusion de la pens e francaise, Unifrance films pour le cinéma, Télévision France International (TVFI), France Edition та інші. Найбільш відома громадська організація Alliance Francaise має понад 1000 філій по всьому світу та визнана Міністерством закордонних справ Франції як засіб громадської дипломатії [30].

Британська модель. Формування принципів культурної дипломатії у Великій Британії відбулися через відсутність внутрішньої культурної інтеграції та прагнення Шотландії, Уельсу і Північної Ірландії бути окремими націями, які нетотожні англійській. Британська культурна дипломатія, фактично, перетворилася на політичну пропаганду, а культурна політика стосувалася лише інститутів у сфері культури, які повинні були просувати англійську мову [33].

Велика Британія прагнула залишатися незалежною в протистоянні США і СРСР, тому використовувала всі доступні методи, зокрема, й політику культурної дипломатії, що посіла важливе місце в зовнішній політиці країни. Зовнішньо-культурні інституції налагоджували систему культурно-освітніх обмінів, нарощували виробництво та розповсюдження британських культурних продуктів і послуг із метою формування позитивного іміджу та збільшення міжкультурного співробітництва [64].

Сучасна ж британська модель міжкультурного співробітництва ґрунтується на принципі «втягнутої руки»: міжнародне культурне співробітництво фінансується повністю урядом (Міністерством закордонних справ), а адміністративна і координуюча функції делеговані незалежним інститутам. Відповідальним за реалізацію зовнішньої культурної політики є Міністерство закордонних справ, яке розробляє і втілює принципи

культурної дипломатії. Також провідну роль у популяризації національних інтересів на глобальному і регіональному рівнях належить таким урядовим організаціям як Рада мистецтв, Департамент з питань освіти та науки, Комісія музеїв та мистецьких галерей, Рада мистецтв Шотландії та Уельсу, Департамент з питань культури, медіа та спорту тощо.

Головним інструментом міжкультурної дипломатії є Британська Рада, яка на 1/3 фінансується МЗС, і спеціалізується на викладанні англійської мови, з чого і отримує 2/3 прибутку. Основним завданням ради є: посилення позицій Великої Британії за кордоном, створення позитивного сприйняття країни зарубіжними урядами, інвесторами тощо для співробітництва з британським урядом та бізнесом, встановлення та розвиток міжкультурно-освітніх зв'язків з громадянами різних країн та ін. Британська рада має право визначати головні цілі своєї діяльності та призначати власних членів правління, окрім двох, які призначає Управління культурних відносин МЗС. Один раз на два роки визначаються основні принципи культурної діяльності у документі «Стратегічні керівні принципи МЗС для Британської ради» («FCO Strategic Guidelines for BC»). Уряд Великої Британії через Британську раду реалізовує такі проекти та програми: культурно-інформаційний проект «Knowledge and Learning Centers», програми «Think UK» і «Open Minds», які спрямовані на сприйняття міжкультурних і міжрелігійних відмінностей між різними націями і державами [58].

Підсумовуючи все вище написане, можна сказати, що кожна із цих моделей міжкультурного співробітництва спрямована на формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені, налагоджування двостороннього культурно-освітнього співробітництва, а також на прийняття культурного розмаїття і впровадження різних інтеграційних стратегій.

Висновки до розділу 3

Європейське суспільство сьогодні має такі специфічні характеристики в рамках культури як багатогранність внеску інших культур (мова, економіка, релігія, повсякденне життя тощо), локалізація культур, мовне та

етнокультурне розмаїття, збільшення присутності інших культур в країнах Європи, а також збільшення діаспор. Все це потребує відповідних стратегій і програм, на глобальному та регіональному рівнях, у галузі міжкультурного співробітництва.

Європейська політика міжкультурного співробітництва реалізується через різні програми, стратегії та проекти таких міжурядових регіональних організацій як: Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Центральна Європейська Ініціатива, Чотиристороння Ініціатива, Середземноморський Форум та інші, які розглядають і вирішують проблеми у сфері міжкультурного співробітництва та збереження культурної самобутності в умовах глобалізації.

В Європейському просторі, в умовах глобалізації, постало питання вироблення спільної стратегії задля захисту прав етнічних та релігійних меншин європейських країн, створення механізмів реалізації політики культурного розмаїття і збереження культурної спадщини народів Європи.

Такою спільною стратегією стала ідеологія єдиної європейської громадянськості, формування головних засад політики міжкультурного співробітництва в європейському регіоні, створення ефективних механізмів політичної практики європейського міжкультурного співробітництва.

Найбільш ефективною формою міжкультурного співробітництва в Європі виявилось двостороннє співробітництво між державами, головними учасниками якого виступають представники національних органів влади, національні культурні заклади та представники громадського сектору європейських держав. Всі вони, спільними зусиллями намагаються формувати не лише позитивний імідж країн, а й розробляють спільні стратегії для досягнення мети: єдиного мультикультурного суспільства, де кожен має право на культурну ідентичність.

ВИСНОВКИ

В результаті написання кваліфікаційної роботи було досліджено особливості політики мультикультурності в Європейському просторі, виявлено та описано основні переваги і проблеми, а також проаналізовано перспективи розвитку мультикультурного інформаційного середовища через інформаційну політику регіональних інститутів та двостороннє співробітництво країн у даній сфері.

Проведене дослідження відповідно до поставлених завдань дозволяє зробити такі висновки:

1. Мультикультурність – складний соціокультурний феномен, який визначає основні правила і норми рівноправного співіснування в єдиному правовому, соціокультурному просторі різноманітних культурних спільнот з їхніми специфічними особливостями, і жодна із яких не є панівною, тобто, фактично, це визнання культурного плюралізму і підтримка його. Основними ідеями мультикультурності є: позитивне ставлення до расових, етнічних, релігійних угруповань та гендерних і сексуальних меншин, визнання культурної множинності як одного з напрямків збагачення суспільства, збереження власних культурних особливостей, культурна рівність, толерантність, єдність. Мультикультуралізм на сьогодні є єдиною моделлю інтеграції полікультурних спільнот в західне демократичне суспільство, що відповідає його базовим цінностям.

Однак, не зважаючи на позитивні сторони мультикультурності, вона має й певні недоліки, зокрема, сприяє занадто великому розмаїттю суспільства, приділяє більше уваги правам етнічних та релігійних меншин, ніж законним інтересам представників культурної більшості, створює передумови формування осередків напруженості та небезпеки у місцях локального проживання представників окремих культур, породжує серед мігрантів феномен власної переваги.

Мультикультурні погляди в світі сформувалися завдяки рухам за громадянські права в 60-х роках різними пригнобленими групами. Як

політичне явище мультикультуралізм утворилося наприкінці 1960-х рр., а сам термін появився в науковому обігу наприкінці 1980-х років. Найбільшого поширення мультикультурність як культурологічна ідеологія і політична тактика набула у 70-90-х роках ХХ ст. в таких країнах як США, Канада, Велика Британія, Австралія.

Сьогодні різноманіття культур присутнє у всіх країнах світу завдяки поширенню доктрин мультикультуралізму і змінам в політичних та духовних колах Заходу, розповсюдженню в багатьох країнах англійською мови як другої, встановлення нових групових особливостей, збільшення міграційного потоку, а також впливів діаспор. Однак, варто наголосити, що наявність різного роду розмаїття не є причиною визнавати таке суспільство мультикультурним в цілому.

2. Розбіжність поглядів щодо концепції мультикультурності доводить, що на початку ХХ ст. світ був поставлений перед вибором між цінностями культурної різноманітності та прагненням зберегти власну індивідуальність.

Сьогодні багато науковців та громадських і державних діячів стверджують, що політика мультикультурності зазнала поразки, враховуючи, що у деяких регіонах світу відбувається загострення міжетнічних та міжрасових конфліктів. Однак, не зважаючи на це, ще досі залишається немало прихильників ідеї мультикультуралізму. Вони стверджують, що доволі часто, саме на мультикультурність перекладають всі негативні наслідки в соціальній, економічній та інших сферах, які виникали внаслідок певних неправильних дій влади.

На думку дослідників, ідеологія мультикультурності здатна об'єднати європейські країни на основі рівності та взаємоповаги. Проте, для цього потрібна правильно продумана стратегія, аби не допустити неконтрольовану міграцію з країн третього світу як це було раніше. У книзі, відомій на весь світ, «Німеччина самоліквідується» Т.Сараціна якраз і говориться про те, що мігранти з країн Близького Сходу, можуть стати причиною краху економічної системи якщо не прийняти певні обмеження щодо них.

3. Новий світовий інформаційно-комунікаційний порядок (New World Information and Communication Order) – це термін введений наприкінці 1970-х на початку 1980-х років щодо ЗМІ. Стратегія NWICO передбачала подолання світової економічної нерівності. Основною метою концепції НСІКП постала трансформація міжнародних відносин в сфері використання ЗМІ та комунікацій, щоб гарантувати рівність та пропорційність потоків інформації у міжнародних відносинах. Власне, у правово-міжнародному аспекті ця доктрина передбачала створення, між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, положення, яке б забезпечувало виконання принципів і норм міжнародного права.

Концепція НСІКП була піддана критиці, зокрема з боку розвинених держав, які розкритикували не лише концептуальні підходи, а й дії міжнародних інституцій, які мали відношення до реалізації НСІКП. Вихід найбільших країн (США, Великої Британії) з ЮНЕСКО призвело до фінансових проблем в організації, що зумовило відсування питання НСІКП на задній план. Варто зазначити, що в повному обсязі правові положення концепції не були реалізовані.

4. Мультикультуралізм – це не лише етико-філософська і культурологічна проблема, а й політичні стратегії, які реалізуються у низці країн. Політика мультикультуралізму є відповіддю національної держави на соціокультурний виклик, пов'язаний зі зміною етнічної структури суспільства, зумовленою насамперед характером сучасних міграційних процесів. Відповідно формуються і завдання перед суспільними інститутами: максимально полегшити співіснування культур шляхом створення сприятливих правових, соціальних і матеріальних умов. Зважаючи на ці відмінності основними пріоритетами в мультикультурній практиці є: публічне визнання (залучення меншин до спільної діяльності), стратегії та практики освіти (підтримка мов меншин, розвиток шкіл етнічних меншин), доступ до державних фондів (надання інформації мовами меншин), у сфері релігії дозвіл на діяльність та підтримка релігійних організацій, присутність

меншин у медіапросторі, захист від будь-якого виду дискримінації, культурні виключення у правовому полі, визначення типу територій, що потребують застосування особливих механізмів та інструментів державної підтримки, рівний доступ до інформації та інше.

5. В умовах глобалізації і трансформації ключових позицій національних урядів у міжнародних відносинах особливого значення для Європи набуває політика міжкультурного співробітництва. Вона потребує розробки основних принципів та узгодження на всіх рівнях культурної діяльності. Стратегічна мета європейських міжнародних організацій – розвиток єдиного європейського суспільства за умови збереження полікультурності й національної самобутності.

Розробка загальноєвропейської стратегії міжкультурного співробітництва є надзвичайно важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики держав та міжурядових інституцій, оскільки вона визначає загальні цілі, напрями і пріоритети діяльності в цій сфері для регіонального та національного співробітництва в європейському регіоні.

Аналіз європейської політики міжкультурного співробітництва в умовах подальшого розширення Європи зумовлює необхідність вироблення спільної стратегії задля захисту прав етнічних та релігійних меншин європейських країн, створення механізмів реалізації політики культурного розмаїття і збереження культурної спадщини народів Європи. Такою спільною стратегією стала ідеологія єдиної європейської громадянськості, формування головних засад політики міжкультурного співробітництва в європейському регіоні, створення ефективних механізмів політичної практики європейського міжкультурного співробітництва.

Україна впроваджує у доктринах зовнішньої і внутрішньої політики європейські стандарти міжкультурного співробітництва, важливого значення набула проблема забезпечення міжкультурного співробітництва в контексті захисту національних інтересів держави. Серед заходів, що сприятимуть реалізації спрямованої культурної дипломатії України, – розвиток наукових

досліджень політики міжкультурного співробітництва за допомогою сучасних методів політичного аналізу, визначити тактику і стратегію здійснення політики міжкультурного співробітництва України як одного з дієвих інструментів політичного впливу у міжнародних відносинах. Політика міжкультурного співробітництва України на глобальному та регіональному рівнях свідчить про трансформацію політичних інститутів і політичної культури держави і суспільства.

6. Двостороннє співробітництво між державами-членами ЄС є найбільш ефективною формою міжкультурного співробітництва в Європі, головними учасниками якого виступають представники національних органів влади, національні культурні заклади та представники громадського сектору європейських держав.

Міжкультурне співробітництво для країн Європи в контексті інтеграційних процесів, забезпечення культурної ідентичності та самобутності європейських націй є надзвичайно важливим. Політика двостороннього міжкультурного співробітництва в Європейському просторі відображається у трьох традиційних моделях, кожна із яких зображає національно-політичні особливості Німеччини, Франції та Великої Британії.

Перша модель відтворює зовнішню політику Німеччини, яка проявляється у двох формах: у повному контролі державою культурної діяльності та на принципах дистанціювання від влади. Друга – французька – характеризується прямим державним контролем у сфері культурної дипломатії. Британська модель ґрунтується на принципах опосередкованого контролю: міжкультурне співробітництво фінансується урядом, а адміністративна і координуюча функції делеговані неурядовим інститутам.

З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що проблеми впровадження політики мультикультурності, інтеграції етнічних меншин, культурна рівність, розробка відповідних стратегій залишаються актуальними та потребують подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багацький В.В. Культурний імперіалізм у світі і в Україні. *Актуальні проблеми політики*. Випуск 8. Одеса: Юридична література, 2016. С. 341-344.
2. Бакальчук В.О. Тенденції етнокультурної толерантності в українському суспільстві. *Стратегічні пріоритети*. 2007. №4. С.69-75
3. Бацевич, Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К. : Довіра, 2007. 205 с.
4. Боголюбова Н. М. Культурный обмен в системе международных отношений: учеб. пособ. Изд-во СПбГУ, 2003. 276 с.
5. Бондарук С.О. Мультикультуралізм в демократичному суспільстві: ліберальні свободи, рівноцінність культур і проблема визнання. URL: http://www.edportal.org.ua/books/Conference_2000/Bondaruk.pdf
6. Борисов И. С. Идеино-пропагандистская экспансия империализма на Арабском Востоке и борьба арабских стран за новый международный информационный порядок: дис. канд. юр. наук. М., 1984. 203 с.
7. Вайнштейн, Г. Ислам в городском пространстве и в общественном сознании Европы. *Мировая экономика и международные отношения*. 2013. №6. С. 29-37.
8. Веретевская А. В. Проблемы европейского мультикультурализма. *Сравнительная политика*. 2011. № 3. С. 114-121.
9. Висоцька Н.О. Концепція мультикультуралізму і питання естетики. *Питання літературознавства: Науковий збірник*. Чернівці: Рута, 2009. Вип.77. С. 110-121.
10. Волошенюк О. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму. *Forum Prava*, 2019. 56(3). С. 6–12. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3240906>
11. Галецкий В. Критическая апология мультикультурализма. *Дружба народов*. 2006. № 2. С. 169-189.
12. Гордієнко А. Особливості формування політики мультикультуралізму в Україні: специфіка, проблеми, перспективи. *Вісник Дніпропетровського*

університету, №9/2. *Політологія*. 2012. Вип. 22(3) с.189-195. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/110/136>

13. Гордієнко А., Юріна І. Стратегії мультикультурної політики у суспільно-політичному дискурсі. *Політичний менеджмент*. 2012. №3-4. с. 191-200. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/gordienko_strategii.pdf

14. Грубов, В., Кулагін Ю. Криза політики мультикультуралізму в європейському суспільному просторі (текст на англ. мові). *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2012. № 6. С. 104-114.

15. Дрожжина С.В. Культурна політика сучасної полікультурної України: соціально-філософський та правовий аспекти : монографія. Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. 196 с.

16. Дрожжина С. В. Методологічні виміри інтелектуального осягнення й розуміння полікультурного суспільства. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/gum/2009_2/25.pdf.

17. Дрожжина С. Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти. *Політичний менеджмент*. 2008. №3. с. 96-106. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/drozhhyna_multykulturalizm.pdf

18. Дрожжина С.В. Мультикультуралізм як проблема полікультурного українського суспільства. *Профспілки і духовність. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 16–17 грудня 2003 р.)*. Донецьк, 2003. С. 114-116.

19. Ермишина Е.В. Международный обмен информацией : правовые аспекты. М. : Международные отношения, 1988. 144 с.

20. Жангожа Р. Мультикультуралізм: proetcontra. К.: ДУ "Інститут всесвітньої історії НАН України", 2016. 208 с.

21. Карлова В. Державна політика у сфері культури: проблеми та напрямки здійснення в сучасних умовах. *Зб. наук праць*. Вип. 39. К.: Український центр духовної культури, 2004. 256 с.

22. Карлова В. Мультикультуралізм як політико-ідеологічна доктрина: проблеми та виклики. *Зб. наук. пр. НАДУ*. 2011. Вип. 1. С. 209-220.
23. Карпчук Н.П. Міжнародна інформація та суспільні комунікації : навч. посіб. для студ. закл. вищ. освіти. Луцьк, 2018. 514 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161264749.pdf>
24. Квасова, О. Г. Сучасні підходи до контролю та оцінювання іншомовної міжкультурної компетентності. *Іноземні мови*. 2012. № 3. С. 50-57.
25. Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право. К. : Персонал, 2011. С. 39-46. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/12016.1.1.033.pdf
26. Козловець М. А., Михайлова М. О. Мультикультуралізм і проблема єдності суспільства. *XX століття – етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту: зб. наук. праць за матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 22–23 жовтня 2010 р.)*. С. 464-472. URL: http://eprints.zu.edu.ua/13400/1/Kozlovec_Mthajlova.pdf
27. Ковалинська І. Поняття «полікультурність» та «мультикультурність» у науковому дискурсі. *Освітологічний дискурс*, 2016, № 1 (13). с. 65-77. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268481308.pdf>.
28. Колодій А. Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України. *Агора. Вип.6: Україна і США: взаємодія у галузі політики, економіки, культури і науки*. 2008. С. 5-14. URL: <http://political-studies.com/?p=578>
29. Корнат Л. Я. Перспективи застосування теорії інтегруючого мультикультуралізму при виробленні концептуальних підходів до управління етнокультурною різноманітністю в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 7/8. С. 11-20.с
30. Культурная политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры: Сб. материалов / Сост. Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов. М.: Либерейя, 2002. 237 с.

31. Куриляк, В. Є. Міжкультурний менеджмент: монографія. Тернопіль : Астон, 2004. 240 с.
32. Куропятник А. И. Мультикультурализм: проблемы социальной стабильности полиэтнических обществ. СПб.: Изд-воСПбГУ, 2000. 506 с.
33. Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень. *Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка*. К., 2006. 20 с.
34. Кучмій О.П. Створення та основні напрямки політичної діяльності Міжнародної організації Франкофонії. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць*. Випуск 21 (частина IV). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2000. С. 3-9.
35. Леснянська-Дошак А. Основні поняття міжкультурного підходу у франкомовному науковому дискурсі. *Молодь і ринок* №2 (157), 2018. с. 137-140. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/126963/121812>
36. Лихоманова Л. Ф., Мельник Е. Ю. Мультикультурализм как государственная политика на федеральном уровне (канадський опыт). *Управленческое консультирование*. 2008. № 4. С. 50-61.
37. Лісовий В. Культура – ідеологія – політика. К.: Видавництво ім. О.Теліги, 1997. 352 с.
38. Ляпіна Л. А. Мультикультурализм як соціокультурний феномен сучасності : амбівалентність підходів. *International scientific and practical conference world science*. 2018. № 4 (32), Vol. 9. С. 11-15.
39. Ляпіна Л. А. Рівноправний діалог культур як основа сучасного суспільства: мультикультурний проєкт Бхікху Парекха. *Український соціум*. 2015. № 4 (55). С. 46-53.
40. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика: монографія. К.: Наша культура і наука, 2000. 368 с.
41. Макаренко Є. А. Європейські комунікації: монографія. К.: Центр вільної преси, 2006. 536 с.

42. Макаренко Є.А. Міжнародні інформаційні відносини: монографія. К.: Наша культура і наука, 2002. 452 с.
43. Макбрайд У. Глобалізація и межкультурний діалог. *Вопросы философии*. 2003. № 1. С. 80-87.
44. Манжола В.А. Франкофонія. *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т.* К.: Знання України, 2004. Т.2. с. 675-676.
45. Михайлич О. В. Аналіз теоретичних підходів дослідження мультикультуралізму у соціології. *Мультикультуралізм як соціально-правове явище: виклики глобалізованого світу*. К.: ТОВ "Арт-технологія", 2015. С. 55-65.
46. Міжнародна інформація: терміни і коментарі: навчальний посібник / Макаренко Є. А., Рижков М. М., Кучмій О. П., Фролова. Вид. 2-ге, доповн. та переробл. К.: Центр вільної преси, 2016. С. 44-46.
47. Міщенко Н. М. Сутність та роль культурної та етнічної ідентичності в процесі міжкультурної комунікації. URL: <http://vuzlib.com/content/view/452>
48. М'язова І.Ю. Про місце та роль мультикультуралізму в комунікативному просторі. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2008. №13. С.156-160.
49. Назаров В. Л. Теория и практика мультикультурализма в странах Запада. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. 212 с.
50. Ожеван М.А., Кучмій О.П. Культурна дипломатія. *Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т.* / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004.Т.1. С. 380-381.
51. Онкович, Г. "Діалог культур" як сучасна педагогічна технологія : [прикладне мовознавство]. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 42-48.
52. Отишко, О. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва у Європі. *Віче*. 2011. квітень (№8). С. 17-20.
53. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: навчальний посібник. Вид. 2-ге. К.: Либідь, 1999. 360 с.

54. Печеранський І. П. Мультикультурна справедливість як проблема та політико-філософський дискурс. *Мультикультуралізм як соціально-правове явище: виклики глобалізованого світу*. К.: Арт-технологія, 2015. С. 37-54.

55. Підскальна О. Мультикультуралізм як феномен пост сучасного світу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3-4. с.108-120. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/pidskalna_multykulturalizm.pdf

56. Попов А. В. Мультикультуралізм и национальная идентичность в контексте современности. *Труды Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств*. 2013. Т. 199. С. 73-84.

57. Сікорська І. Проблеми соціальної стабільності мультикультурних країн ЄС: досвід для України. *Науковий Огляд*. 2015. № 11 (21). 13 с. <https://core.ac.uk/download/pdf/145611288.pdf>

58. Соколов О. Формування теорії мультикультурності: історія та чинники впливу. *Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 11. С. 227-234.

59. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. К. : НІСД, 2011. 336 с.

60. Суконкіна Т.Н. Феномен мультикультуралізма в сучасному суспільстві. *Практична філософія*. 2008. № 4. С. 35-38.

61. Таланчук П. Співвідношення інтернаціонального і національного в деяких сферах розвитку народів світу. К., 2010. С. 48.

62. Тихомирова Є. Б. Паблік рилейшнз у глобалізованому світі: монографія. К.: Наша культура і наука, 2004. 489 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153575945.pdf>

63. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

64. Усачова, Г., Ільченко Л. Формування полікультурної мовної особистості в епоху глобалізації. *Менеджер*. 2012. №1. С. 182-186.

65. Філіппова, І. Ю. Міжкультурна комунікація: психологічний дискурс. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №4. С. 9-12.
66. Халілова-Чуваєва Ю. О., Бубнов І. В. Європейська політика мультикультуралізму і криза національної ідентичності: політичний аспект. *Вісник ДонНУЕТ*. 2013. № 2 (58). С. 66-77.
67. Холодова О. А. Підходи до інтеграції імігрантів-мусульман : німецька та британська моделі. *Гілея*. 2011. Вип. 47. С. 765-770.
68. Banks J. A., McGeeBanks C. A. Handbook of Research on Multicultural Education. NewYork.: MacMillan Publishing, 1995. 1125 p.
69. Barry B. Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism. Cambridge: PolityPress, 2001. 416 p.
70. Carlsson U. The Rise and Fall of NWICO. From a Vision of International regulation to a Reality of Multi level Governance. *Nordicom*. 2003. № 24. p. 31-67
71. Collinson S. Public Policies Towards Immigrant Minorities in Western Europe. *Ethnic Diversity and Public Policy. A Comparative Inquiry*. Ed. byYoung C London: Palgrave, 2008. 158 p.
72. Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and to Countering Racialism, Apartheid and Incitement to War, 28 November 1978. URL:
http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
73. Deveux M. Cultural Pluralism and Dilemmas of Justice. Ithaca: Cornell University Press, 2000.
74. Esses V. M., Vernon R. A. Explaining the Break down of Ethnic. NY : Ruthlidge Publishes, 2008. 296 p.
75. Fodly E.G., Buckeley T. R. The Color Bind: Talking (and Not Talking) About Race at Work/ NewYork: Russel Sage Foundation, 2014. 200 p.
76. Kukathas C. Multiculturalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL:
<https://plato.stanford.edu/entries/multiculturalism/>

77. Kymlicka W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
78. Leggewie C. *Multi-Kulti – Spielrege In für die Viel völker republik*. Berlin : RotbuchVerlag, 1993. 130 p.
79. *Many Voices One World. Report of the MacBride Commission*. 1979. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>.
80. Nordenstreng K. *The Context: Great Media Debate. Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber*. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999. p. 263-305.
81. Parekh B. *Rethinking Multiculturalism : Cultural Diversity and Political Theory*. London: MacMillan, 2000. 344 p.
82. Pickus N.M.J. *Creating Citizens for the 21st Century. Immigration and Citizenship in the 21st Century*. Ed. by N.M.J. Pickus. Lanham: Rowman and Littlefield, 1998. P. 107–139.
83. Rex J. *Political Sociology and Cultural Studies in the Study of Immigrant Communities in Europe. Intercultural Europe. Diversity and Social Policy*. Ed. by J. Gundara, S. S. Jacobs Aldershot: Ashgate, 2000. p. 63-78.
84. Sarrazin T. *Deutschlandschafftsichab: Wiewir unser Landaufs Spielsetzen*. München : DVA Verlag, 2010. 464 p.
85. Tariq Modood. *Multiculturalism: a civic idea*. Cambridge: Polity Press, 2007. 160 p.
86. Tehranian M. *Where is the New World Order? At the End of history or a Clash of Civilizations? Toward equity in global communication: MacBride update / K. Nordenstreng, R. C. Vincent, M. Traber*. Cresskill, NJ: Hampton Press, 1999. p. 23-63.
87. Vertovec S., Wessendorf S. *Assessing the Backlash Against Multiculturalism in Europe. The Multiculturalism Backlash: European Discourses, Policies, and Practices*. Ed. by Steven Vertovec and Susanne Wessendorf. L.; N.-Y. : Routledge, 2010. P. 1-31.